

Újpesti

2005. december XII. évfolyam 4. sz.

Helytörténeti Értesítő

A környék különös aromát árasztó boltja a Festékház. Már háromsaroknyira érezni a lakkok erős szagát és a mosószerek, porok, krémek illatát. A Dobó utca 32. szám alatt katonás rendben állnak a festékesdobozok, tubusok, ecsetek, gipszeszacskók... Raktárban zsúfolódva vagy a kirakat üvege mögött csinosan elrendezve, mindannyian fontos szereplők a város életében. Hiszen a cukrászda eresztatornája megkopott; ideje lenne az asztalosműhely falait újrameszelni; és a fényképész portálja is friss olajfesték után áhítozik. A szomszéd telken nemsokára új ház épül, az üzlet készletének egy része majd oda vándorol át.

Megfordul itt sietve a rajzsakkörre járó diák, akinek ecsetét elegáns mozdu-

lattel csúsztatja papírstanclicbe a csokornyakkendő segéd. A főnök úr jól ismeri a fehér bottal bekopogó úriembert. Az öreg a vakok és gyengénlátók egyesületénél dolgozik; kéthetente hozza az árut a műhelyből. Kosárfonók, seprű- és kefégyártók jutnak így biztos megélhetéshez. Gergényi úr segít a háziasszonynak az új kosár kiválasztásában, és rögtön elhelyezi benne a petróleumot, a trisót, a mosószappant. A kelmefestő kerékpáron érkezik, a kályhás triciklin viszi el a samottot, a kőműves lovaskocsira pakoltatja a megrendelt cementet, meszet, kátránypapírt. A furcsa illatok boltja kifogyhatatlan készletével várja az Újpestre települt családokat. Itt megtalálható, ami Pesten hiánycikk, és a vásárló azzal az érzéssel böngészhet az árucikkek között, hogy hazaérkezett. □ *Kőrös Márta*

Ipartestületi hírek a 19-20. század fordulóján

„Bucher Leon (kenyér-gőzmalma és mérleggyára Fő út 45.) [...] a technika terén tanusított szorgalma s sikeres működésért a koronás érdemkeresztet kapta; ki találmányai gyártmányaiért a bécsi világkiállításon a bronzérmét nyerte, ki az általa feltalált eredeti gabonamérlegre 15 évi, a malomhengerre 2 évi hivatalos szabadalmat kapott – ez a férfit Bucher Leon úr községünk lakosa. [...] egy újabb rendszerű hengermalom képezi birtokát, melyhez a 2 pár hengert a Gaus-gyár szállította, mely ezeket Bucher rendszere s még egy másik alapján készíti. A malom 25-40 emberre van berendezve, de ennyi még eddig soha sem dolgozott. [...] A malom jelenleg a legszebb rozslisztet őrli s pedig naponként 25-30 métermázsát. Azonban nemcsak malomiparral, hanem mással is foglalkozik a gyártulajdonos. Évenként mintegy 200-300 tizedes-mérleg hagyja el a technikai műhelyt s ezeken kívül az ő általa feltalált más mérlegek is, ezeken kívül pedig készít szivattyúkat, víz-műgépeket, gőzvezetéseket, csigaszerkezeteket, szóval mindent, ami a műtechnika terébe vág. Bucher Leon úr neve a műtechnika nagyban jó, sőt híres. Ő nem egy találmánnyal gazdagította már a műipart s jelenleg is igen fontos új találmányon fáradozik.” (Ujpesti Közlöny, 1882. október 29.)

„Az ipartársulatnak a ministeriumtól történt visszaérkeztét az alapszabályoknak folyó hó 17-én juttatta tudomására a szolgabíró a társulat ideiglenes végrehajtó bizottságának. Az alapszabályokon a ministerium részéről némi kisebb módosítások tettek. Ezzel immár a társulat végleg megalakulhat és önálló működését megkezdheti. Mi üdvös munkát kívánunk a társulatnak, ami pedig ha valahol, úgy Ujpesten elkel.” (Ujpest, 1885. június 21.)

„A mozgó kereskedőket és házalókat illetőleg az ujpesti ipartestület titkárától, Mártonffy F. urtól a következő felvilágosító sorokat vettük: az ujpesti ipartestületnek már keletkezése óta volt tudomása a heti piacunkon divo »ázsiai állapotról« és mindent elkövetett, hogy ez állapoton segítsen. Dobos József és Kilián Gábor iparhatósági megbízott urak buzgótságának köszön-

hető, hogy az idegen iparosok piacunkról kiküszöböltettek. A mi pedig a mozgó kereskedőket és házalókat illeti, ezek közvetlenül a község előjárósága alá tartoznak és azokra testületünk nem gyakorolhat fönhatóságot. [...] Mi ismételtén kijelentjük, hogy a fővárosi mozgó kereskedők és házalók adót fizető polgárainknak nagy kárt okoznak s a községnek hasznót nem hoznak.” (Ujpesti Ellenőr, 1887. október 2.)

„Az Ujpesti Ipartestület millenniuma. Nevezett ipartestület saját udvarán a millennium emlékére három fát ültetett el, melyeknek Ferencz József, Árpád és Kossuth Lajos nevet adtak. Az ipartestület legközelebb millenniumi diszkozyulást fog tartani, a melyen a következő indítványok fognak tétetni: 1. Egy emlékönyv megírása, a melyben az ipartestület története és a tagok aláírásai lennének. 2. Egy szálló építése, a melyben naponként egy-egy utazó szegény iparossegéd ingyen kapna szállást.” (Közérdek, 1896. május 10.)

„Az ujpesti kisiparosok hitelszövetkezete iránt nagy érdeklődés mutatkozik az iparosok és kereskedők körében. A cégbejegyzés folyamatban van, úgy hogy néhány nap múlva el lesz intézve. A részvényjegyzések is nagyban folynak. A szövetkezet f. évi július hó 5-én kezdi meg működését Ujpesten, Károlyi-utca 26. szám alatti helyiségében.” (Közérdek, 1896. június 28.)

„Kitüntetés a párisi világkiállításon. A hivatalos jelentésben örömmel olvastuk, hogy dr. Nádaskay Béla akadémiai tanár, - a földművelés oktatás csoportjában, mint közreműködő arany érmet, az ipar és kereskedelmi oktatás osztályában pedig Gutkopf György, a faipari szakiskolánk igazgatója, szintén mint közreműködő, elismerő oklevelet kapott.” (Ujpesti Hírlap, 1900. augusztus 26.)

„Löwy Adolf ujpesti lakos a Dugonics utcában 3-dik szám alatt növény-olajgyár ipartelepét szándékozáván felállítani; Ivánka Pál főszolgabíró f.é. április hó 10-én d.u. 4 órakor tartotta meg a helyszíni tárgyalást, amelynek eredménye az, hogy az engedély a növény-olajgyár felállítására megadatott.” (Közérdek, 1901. április 11.) (Összeállította: Szöllősy Marianne)

Az Újpesti Helytörténeti
Alapítvány lapja

Alapító szerkesztő:
KADLECOVITS GÉZA

A szerkesztőbizottság elnöke:
DR. SIPOS LAJOS

A szerkesztőbizottság tagjai:
HIRMANN LÁSZLÓ
DR. KÖRÖS ANDRÁS
ROJKÓ ANNAMÁRIA

Szerkesztő:
ROJKÓ ANNAMÁRIA

Munkatársak:
IVÁNYINÉ KONRÁD GIZELLA
KÖRÖS ANIKÓ
KRIZSÁN SÁNDOR
DR. SALLAI JÁNOS
SZÖLLŐSY MARIANNE

Számunk szerzői:
FERICSÁN KÁLMÁN *tanár*
DR. FRANK (FRAKNÓY) GYULA
ügyvéd
HIRMANN LÁSZLÓ *tanár*
HUNYADY SÁNDOR *író*
JÁMBOR SÁNDORNÉ *bőrvegyész*
KOVÁCS JÓZSEFNÉ *közgazdász*
DR. KRISKA GYÖRGY *egyetemi
adjunktus (ELTE)*
KÖRÖS MÁRTA *tudományos
munkatárs (OKI)*
LŐRINCZ RÓBERT *térképész,
helytörténet-kutató*
SZÖLLŐSY MARIANNE
helytörténetgyűjtemény-vezető
TÓTH LÁSZLÓ *faipari mérnök*

Szerkesztőség:
1041 Budapest, István út 14.
Tel.: 231-3160, fax: 231-3161
Kiadja: Újpest Önkormányzata
Laptev: BANGA FERENC
Műszaki szerkesztő:
GELLÉRT KATALIN
Nyomdai kivitelezés:
NAGY ÉS TÁRSA
Felelős vezető: NAGY LÁSZLÓ

Újpesti

2005. december XII. évfolyam 4. sz.

Helytörténeti Értesítő

A Dobó utca 32. szám alatti egykori Festékház (részlet)

1	KÖRÖS MÁRTA <i>A Festékház</i>
Múltidéző	
2	<i>Ipartestületi hírek a 19-20. század fordulóján</i>
Összeállította SZÖLLŐSY MARIANNE
Tanulmány	
4	SZÖLLŐSY MARIANNE <i>120 éve alakult az Újpesti
Ipartestület. A kezdetektől 1920-ig, 1. rész</i>
Közlemények	
7	JÁMBOR SANDORNÉ-KOVÁCS JÓZSEFNÉ <i>Két
cukrászmester Újpesten</i>
10	SZÖLLŐSY MARIANNE <i>Újpest Tizianja</i>
11	FERICSÁN KÁLMÁN <i>Az egyik újpesti asztalosmester:
Kiss Géza</i>
13	LŐRINCZ RÓBERT <i>A hajdanvolt káposztásmegyeri
lóversenypálya</i>
16	DR. FRANK (FRAKNÓY) GYULA <i>Harctéri napló az első
világháború idejéből, 2. rész</i>
19	TÓTH LÁSZLÓ <i>Iskolabútorgyár Újpesten</i>
23	HUNYADY SÁNDOR <i>Krúdy Gyula a megyeri lóversenyen</i>
24	DR. KRISKA GYÖRGY <i>Tíz lábú bódítók a Dunában</i>
Híres újpestiek	
25	HIRMANN LÁSZLÓ <i>Kornis Clarisse</i>
Interjú	
28	SZÖLLŐSY MARIANNE <i>„Az igazi szakmunkás
gyakorlatilag benne él a mesterségében”</i>
32	Helytörténeti hírek

120 éve alakult az Újpesti Ipartestület

A kezdetektől 1920-ig, 1. rész

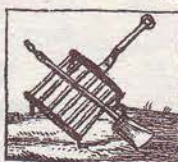
Nagykárolyi Károlyi István 1840-ben kiadott alapítólevele településünk ipari jellegét már az alakulás pillanatában meghatározta. A 3. pontban a föld-

birtokos egyértelműen kinyilvánítja, hogy ipart űző telepeseket vár az újpesti „gyarmatra”. Berendezkedésüket, munkakezdésüket számos (ma már többnyire) közismert kedvezménnyel segítette. Ezek között kora gazdasági rendszerét messze meghaladva a betelepülők szempontjából nagyon fontos kitélt tett a 8. pontban: „a megtelepedni kívánóknak előre is alá kell magokat vetni azon szabálynak melynél fogva magok között sem céheket formálni, sem az ipart megszorító kirekesztő kiváltságos leveleket szerezni nem fognak...”. Mit jelent ez a kitétel? Az alapító tudta – talán Nyugat-Európában szerzett tapasztalataiból is –, hogy a vállalkozás mozgatórugója az egyéni döntési szabadság és a hitel lehetősége. (Széchenyi elvei is ezt sugallják kortársainak.) A gyakorlat bebizonyította a gyakorlat helyességét. Az újpesti gyarmat telepeseinek száma folyamatosan és jelentős számban növekedett: az 1842-ben számolt 442 főről 1872-re meghaladta a 7000 főt.

A kiegyezés után Magyarország területén megindult ipari fejlődés is tükrözte a céhrendszer válságát és a nagyipar problémáját. A technika fejlődése következtében és a korszerűbb termelőeszközök alkalmazásával kialakuló nagyipar tömeggyártása elhódította a kisipar elől a piac jó részét. A komoly befektetést igénylő üzemek várták az állam támogatását, a kisiparos-társadalom pedig védelmet kért iparának megőrzése érdekében. Az országgyűlés 1872. évi VIII. törvénye, az ipartörvény hozta az első megoldást a gazdasági problémákra. Az általános iparszabadság értelmében bárki, bárhol, bármilyen ipart gyakorolhatott. A törvény 98. §-a foglalkozik az iparosok érdekvédelmével is. „Oly községekben, hol az iparosok, segédek és munkások nagyobb számmal

lagnak, ezeknek kívánatára külön iparbizottságok állíthatók fel.” A későbbiekben nyilvánvalóvá vált, hogy ez a kitétel kevésnek bizonyult a vállalkozók érdekeinek megfelelő védelméhez.

Károlyi rendelkezésének köszönhetően a 19. század végén Újpesten úgyszólván minden ipari szakma képviselőit megtalálhatjuk. Komoly igény jelentkezett egy szakmai szervezet létrehozására. 1879. augusztus 14-én megalakult a helyi vegyes iparbizottság. A társulat elnöke Lipárdy János, titkára Mayer Ferenc volt. Működéséhez Stitz József ingyenesen biztosított ingatlant. Bizottsági taggá bárki önkéntes alapon válhatott, de szigorú szakmai feltételeknek kellett ehhez megfelelnie. Gyuriss Károly cipészt például a képesítését igazoló okmányok kiegészítésére kötelezték, pedig ehhez külföldre kellett utaznia. A szervezet feladata volt a mesterek és segédek között felmerülő peres kérdések békéltetése, a munkaadók és munkavállalók közötti megfelelő viszony megőrzése, a munkaerő- és munkahiányból eredő problémák enyhítése, a versenyképesség segítése. Szakmai tevékenysége mellett Újpest kulturális életét is fellendítette a társaság: tagjai sorából sokan tevékeny aktivistái voltak az Újpesti Dalkörnek, mely több mint 100 évig működött folyamatosan.

Az 1884. évi új ipartörvény több tekintetben javított az előző rendelet hiányosságain. A törvény IV. fejezete külön rendelkezik az ipartestületek-

ről; a 126. § szerint a szervezet célja „az iparosok közt a rendet és az egyetértést fenntartani; az iparhatóságnak az iparosok közt fenntartandó rendre irányuló működését támogatni, az iparosok érdekeit előmozdítani, s őket haladásra serkenteni”. Ez a testület már nem önkéntes alapon szerveződött, így hatóköre minden cégtulajdonosra vonatkozott: „Mindazon iparosok, kik az illető város vagy község területén képzéshez kötött mesterséget űznek, a

testület tagjai, és a tagsági díjak fizetésére kötelesek.”

A rendelet hatására 1885 júliusában a Katolikus Körben megtartott alakulóülésen megválasztották az Újpesti Vegyes Ipartestület 35 tagú előjáróságát, mely az ekkor tevékenységét beszüntető ipartársulatnál több, a fenti törvényben szabályozott jogosítvánnyal rendelkezett. Az első elnök Javorniczky János, alelnök Kilián Gábor lett. Az előjáróság Mártonffy Frigyes titkárrá, Rein Edét pénztárnokká, dr. Adamis Lajos ügyvédet a testület jogászává választotta. „Szálláskereső-bizottságot” alakítottak, s augusztus végére a Sándor (ma: Liszt Ferenc) utca 22.-ben egy szobakonyhas lakás kibérlésével találtak otthonra. Első adminisztratív lépései mellett az ipartestület azonnal munkához látott: a cipészek kívánságára hivatalosan is kérte a váci járás főszolgabíróját, hogy a házaló kontárok esetleg karhatalommal is akadályozza meg káros tevékenységükben. A község megfelelő felkészültségű iparosságának biztosítása érdekében felügyeleti bizottságot hozott létre, és kérte a felügyeleti hatóságot, hogy az új ipari rendelkezéseket – a gyorsabb alkalmazás érdekében – közvetlenül az ipartestülethez küldje, és ne a községi előjáróságon keresztül juttassa el. 1886 márciusában a testület javasolta az elsőfokú iparhatóságnak, hogy az iparigazolványok kiadása előtt kérje ki a helyi ipartestület véleményét az illetőről. Hosszú küzdelem kezdődött ezzel. Egy jelentős esemény is fűződött az 1886-os évhez. Januárban vásárolták meg Péchy Györgytől a Király és Diófa (ma: Kassai) utcák találkozásánál lévő 340 négyzetöles telket, mely a jövőbeni székház alapjául szolgált. Tervezői Simon Dániel és Rein Ede voltak. Tervük érdekessége egy kb. 10 köbméteres vízmennyiségű gémeskút építése volt. Pályázat útján a Löwy Dávid és Fia cég nyerte el az építési megbízást.

1890-ben már 1288 tagot számlált a testület. Nagyszámú faiparos tartozott a tagok sorába. Szakmailag sajátos problémáik megoldása érdekében a testületen belül 1894-ben megalakították az asztalosszakosztályt, melynek első elnöke Tomcsányi Árpád lett. Az építkezési konjunktúra segítette az építőipari szakosztály életre hívását 1897-ben. Elnöke Kőrösi Lajos volt. Helyi iparosok vé-

gezték a középületek építését is, a község-háza, később a városháza kivitelezését is. Ebben az évben hozta létre a testület a munkát kereső segédek számára az iparösszállót, mely 1907-ig működött.

A késztermékek tárolása és a nyersanyag beszerzése több cégnek problémát jelentett. Fischer Dezső kezdeményezésére a gondokat raktár és hitelszövetkezet alapításával, valamint asztalosanyag-beszerző szövetség létrehozásával kívánták megoldani. Szövetkezetük 1900. augusztus 9-én alakult, az Országos Központi Hitelszövetkezet tagjaként. Székhelye 1901-től az Árpád út 93.-ban volt. Létrehozása 5000 korona értékű önerős üzletrész jegyzésével 10 000 korona értékű hitelt jelentett az Újpesti Ipartestületnek. Haszna azonnal megmutatkozott az akkoriban épülő négy (Attila, Lőrinc, Toldy – ma: Langlet Valdemar – utcai és a Ferenc József – ma: Tanoda – téri) állami elemi iskola kivitelezéséhez és egy évvel később egy készáruraktár építéséhez kapott kölcsön formájában.

Folyamatos feladatként sok munkát jelentett a mindenkor megválasztott testületnek a szakképzés, a tanonciskolák munkájának segítése, a betegsegélyző pénztár működtetése és az ipari szakkiallításokon való részvétel biztosítása.

1903-ban megalakult a cipésszakosztály, mely a segédek oktatását csak a testület ellenőrzése mellett engedélyezte, megakadályozandó a kontárok munkavégzését. A piacbizottság például községi előjárósági vizsgálatot kért a fenti probléma megoldására.

1905-ben, Arányi Adolf és Póhl Károly kezdeményezésére elhatározták az idősek életkörülményeinek javítása érdekében iparosmenház létesítését. A gyűjtést meg is kezdték, a szép terv azonban csak az I. világháború után valósulhatott meg anyagi okok miatt. Ebben az évben kezdte meg működését az állami faipari szakiskola eredeti formájában a gróf Apponyi Albert (ma: Mártírok) útja és a Gyár (ma: Munkásotthon) utcák találkozásánál. Az intézmény az alapfokú szakoktatáson kívül segédek részére 4-5 szaktanfolyamot és a mesterek részére továbbképzéseket is szervezett.

A kedvező életkörülmények hatására a lakosság száma folyamatosan növekedett, ezzel arányosan nőtt az ipartestületi tagok száma is. (Néhány nagyobb létszámú ágazat egy 1910-es felmérés alapján: asztalos 230, cipész 169, fűszerkeskedő 327, vállalkozók összesen: 2478 fő.) Szükségessé vált a székház bővítése, melynek a kivitelezését Almási József és Varga Sándor tervei alapján Almási József végezte. Az új épületet 1911. február 26-án avatták fel.

1912-ben Korányi Jenő lett az ipartestület új elnöke. Munkájának megkezdése után több jelentős, a kormányhoz eljuttatott beadvány született. Kezdeményezték az 1907. évi XIX. (a betegsegélyzőről) és a III. (a hazai ipar fejlesztéséről) szülő törvények módosítását. A tárgyalásokat a háború kitörése szakította meg. Ekkor a hadi munkák elnyerése vált központi kérdéssé a szervezetben. Kérték a kamarát, hogy a hadi munkák kiadása érdekében és az Újpesti Ipartestületi Hitelszövetkezet számára az ezzel kapcsolatos kölcsönök folyósítására szóló engedélyek ügyében járjon közbe a kormánynál. Ugyanekkor a székház nagytermét átengedték a Vöröskereszt Egyletnek. 1915-ben az újpesti cipészek 30 000 pár bakancsot szállítottak a hadseregnek, és parasztszímák gyártását is vállalták. Emellett segélyezték a hadbavonultak családtagjait, alapítványt tettek a szegény sorsú tanoncok és rászoruló iparosok javára. A frontról hazatértek újakezdéséhez 3-400 korona segélyt biztosítottak, ehhez a város 20 000 korona támogatással járult hozzá.

1918. április 7-én bizottságot alakítottak a hadirokkantak iparüzésének segítésére vonatkozó intézkedések kidolgozására. A termelés sem volt zökkenőmentes, egyre többször fordult elő nyersanyag- és munkaerőhiány. Megoldást a katonai hatóságoktól kért segédkihelyezés és az ipartestületek anyagbeszerző köteléke jelentett.

1918-tól növekedtek a testületen belüli ellentétek. A háborúból hazatértek nemtörődömséggel vádolták az előljáróságot. Kevesellték a segítséget. A hazai politikai problémák is bonyolították a helyzetet. A szervezet igyekezett lépést tartani a változásokkal. 1918. október 31-én csatlakozott a Nemzeti

Tanácshoz, de a belső ellentétek tovább élőztek. Korányi Jenő elnök lemondott, lemondását nem fogadták el, Tihanyi Kálmán javaslatára kibővítették az előljáróságot, az ülésekre minden szakosztály 2-2 delegáltat küldött. (Meglévő szakosztályok a már említettekén kívül: borbély- és fodrász- 1906-tól, festő- 1910-től, hentes- 1911-től, mészáros- 1911-től, sütő- 1918-tól, szabó- 1900-tól, vas-, fém- és szerelőipari 1918-tól.) Az átmenetileg rendeződött helyzet a proletárdiktatúra eseményei hatására összeomlott, az ipartestület megszűnt, és átalakult ipartanáccsá, a nem kívánatos személyek kirekesztésével. A tanácskormány ellehetetlenítette a testületet, az ipartestületi hitelszövetkezet részére rekvirálta a székházukat, helyette az István utca 12.-ben lévő egykori tejhivatal helyiségét utalta ki számukra.

A tanácsköztársaság bukása után, november 16-án újjáalakult az ipartestület. A széthordott ingóságok visszaszerzésében Bonyhád Lajos, Erl Ferenc, Róth Rezső és Guttmann János tették a legtöbbet. Az előljáróság a megszálló román csapatoknál kijárta a működéshez feltétlenül szükséges gyűlések megtartásának engedélyezését. Az újakezdéshez megtették az első lépéseket: előkészítették az iparosok politikai pártjának megszervezését, rendezték a tisztségviselők kérdését, tárgyaltak a hadviselt iparosok és kereskedők egyesületével a károk megtérítéséről, igyekeztek a pénzügyi alapokat helyreállítani.

Az 1920-as gazdasági gondok megnehezítették a szervezeti munkát: sok problémát jelentett a nyersanyaghiány, a munkakalmak megteremtése, az export megindítása, a drágaság letörése, a pénz- és hitelügyek rendezése. A villanyáramdíjak emelése miatt a testület tárgyalni kényszerült a helyi villamos művekkel, a Phöbusszal, de az eredménytelenség miatt a későbbi törvényhatósági döntést megfellebbezte. Rein Károly az asztalosmesterek részére értékesítési központot hozott létre a Király utcai székházban.

A '20-as évek további nehézségeket hoztak a lassan nagyvárossá fejlődő Újpesten. Az Újpesti Ipartestület széles körű tevékenységet folytatott, gondjait azonban megsokszorozta a gazdasági világválság...

(Folytatjuk...)

JÁMBOR SÁNDORNÉ-KOVÁCS JÓZSEFNÉ

Két cukrászmester Újpesten

Az önálló cukrászmesterként Újpesten dolgozó Bonyhádyak őse, Bonyhárd Antal 1835. október 15-én született, Tárnokon. Miután kitanulta a nyomdászmesterséget, a kor szokásának megfelelően vándorútra kelt. 1858-ban Bajorországban két mesternél tökéletesítette tudását. „Ügyesen, szerényen és híven” viselte magát, amint az a Vándorkönyvben a bizonyítvány előfeltételeként olvasható, s dicsérő bejegyzéssel hazatért. Itthon a Pesti Részvénytynyomdánál alkalmazták. 1875-ben házasságot kötött Kropf Jozefa Magdolnával. Öt gyerekük született: Lajos Antal, a későbbi újpesti cukrász, Kálmán, aki Szerencsen pénzügyőr tiszt lett, a felnőttként Rákospalotán fűszer- és vegyeskereskedést nyitó Antal, a Budakeszin ugyancsak fűszer- és vegyeskereskedő Paula és Mária.

Bonyhárd Antal élete utolsó évtizedében művezetőként dolgozott. 1893-ban bekövetkezett halála után tizenegy évvel, 1904-ben, a Nyomdászok Élcslapjában így emlékeztek meg róla: „Kis termetű, kövér, táblabírói alak [volt], kipödört bajusszal. Jóságos arcán bizonyos szigort kifejező vonással [...], európai műveltséggel, mely nem nyomta el benne a szittyamagyart. Országgyűlési képviselők, magasrangú tisztviselők szívesen paroláztak vele. Az egykori szedő tanoncot sohasem hozták zavarba. [...]

A személyzetét rendkívül szerette. Jó atyaként gondoskodott róluk. Ünnepek előtt vagy negyed [év vége] közeledtével úgy intézte, hogy mindenki csináljon egypár különórát [túlórát]:

– Legyen egy mákos patkóra való.

Kétséges esetekben, különösen a számolók, bizalommal fordultak hozzá:

– Ezt nem lehet jobban fizetni, barátom, de majd helyrepótoljuk – mondá.

– A múltkor is azt tetszett mondani – jegyzé meg a szószóló.

– Azt mondtam, igazán?

– Azt.

– Akkora hát írják be most, barátom. Legyen önöknek is igazuk.”

Bonyhárd Antal legidősebb gyermeke, a vezetéknevét 1902-ben Bonyhádyra magyarosító Lajos Antal 1876. február 2-án, Budapesten született. Az 1881/82. tanévben kezdte meg tanulmányait az újpesti Károlyi [ma: Károlyi Sándor] utcai „elemi népiskolá”-ban. 1889 és 1893 között Klement Alajos Gizella téri cukrászatában kitanulta a szakmát. Miután kézhez vette segédlevelét és „ideiglenes munka-igazolvány”-át, előbb egykori mestérénel állt munkába, 1895-ben pedig vándorútra kelt, eljutott Münchenbe, itt tett mestervizsgát 1905-ben. Közben 1900-ban, Bajorországban feleségül vette Pongrátz Katalint. Három gyermekük született: Elek József, Mária és Anna.

1905-ben hazatért. Önálló cukrászdát nyitott Újpesten, az István út 23.-ban, a mai 1. sz. postahivatallal szemben álló házban. Rövid idő alatt elhíresültek saját készítésű édes és sós süteményei, cukor-, csokoládé- és marcipánfigurái, fagyaltjai, kandírozott gyümölcssei. A bármikor betérő vendégek mellett dolgozott kávézók, éttermek, élelmiszer- és vegyeskereskedések számára is. A környék gyerekei különösen szerették: a törött vagy sérült süteményeket ugyanis nap mint nap szétosztotta közöttük.

1918-ban italmérési engedélyt is kapott. Akkor már jelentős szerepe volt az újpesti ipartestületben. Ezt jelzi, hogy – az 1918. december 23-i jegyzőkönyv szerint – az Újpesti Függetlenségi és Károlyi Párt őt is delegálta a Nemzeti Tanácsba. Amikor 1928. december 6-án elhunyt, az Újpesti Katolikus Élet a következő nekrológgal búcsúztatta: „E hó 8-án temették el óriási részvét mellett Bonyhád Lajos cukrászmestert, egyháztanácsost, a Katolikus Kör, az Ipartestület elöljárósági tagját, pénztárnokát és a tanonciskolai felügyelőbizottság tagját. A temetésen testületileg jelen volt a Katolikus Egyháztanács, az Ipartestület elöljárósága, az Iparoskör, a Katolikus Kör, a Credo egyesület, a Rákóczi társaskör és a Katolikus Legényegylet.

Az egyházi szertartást dr. Csík József plebános végezte fényes papi segédlettel. A beszentelési szertartás után Rein Károly ipartestületi elnök az Ipartestület és annak szakosztályai, dr. Zibolen Endre a Katolikus Egyháztanács és a Katolikus Kör nevében

búcsúztatták az elhunytat, majd a nyitott sírnál Valter Lajos egyházi elnök a Katolikus Legényegylet, Kardos Gábor az Iparoskör, Miklós Alajos a Credo egyesület nevében mondott gyászbeszédet. A nagy halott lelke nyugodjon békében.”

Bonyhád Elek József, Bonyhád Lajos legidősebb gyermeke 1902. szeptember 22-én, Münchenben született. Édesapja cukrászüzemében

tanult, 1918-ban tette le a tanoncvizsgát. Munka mellett elvégezte a polgári iskolát, megtanult németül, franciául és angolul. 1923-ig a családi vállalatnál dolgozott. 1923-ban a Kugler Henrik által alapított Gerbeaud Részvénytársaság alkalmazásában állt, 1923–24-ben a Koestlin-cég, 1924 és 1927 között ismételtén a Gerbeaud cukrásza volt. 1927-ben és 1928-ban Münchenben élt. Édesapja halálát követően hazatért, előbb özvegy édesanyjával, utóbb önállóan dolgozott a családi cukrászdában. 1934-ben belépett a Kőbányai Polgári Serfőző és Szent István Tápszerművekhez, ahol hamarosan az egyik részleg vezetője lett. 1944 októberének első napjaiban katonai szolgálatra rendelték. Rövidesen fogságba került, ahonnan 1946-ban, megrendült egészségi állapotban tért haza. Az államosítások után, 1951-től az Újpesti Furnér- és Lemezművek-nél udvari segédmunkás volt. 1952-ben a 101. sz. Cukrászati Gyárban (később visszkapott nevén: a Hauer cukrászdában) dolgozott nyugdíjazásáig.

A családi vállalkozásokból megőrzött cukrászati eszközöket 1983-ban átadta a Magyar Kereskedelmi és Vendéglátóipari Múzeumnak. A gyűjtemény birtokába kerültek az alábbiak: fagyaltkeverő gép a hozzá tartozó óriás porcelántégelyekkel, hűtőedényekkel, rézből készített habüstök, kézi keverőgép, nyomózsákcsillagcsövekkel, torta- és kuglófsütő formák, bonbon-, marcipán- és szaloncukor-öntéshez faragott figuraformák, szaloncukorpapír-rojtozó kézi gép, különböző katalógusok cukrászati termékekről és gépi berendezésekről.

Száraz Máriával kötött házasságából három gyermeke született: János Antal, Margit Jolán és Elek Kálmán. Gyermekei közül senki sem folytatta a nagyapai-apai mestersé-

A Bonyhád-féle cukrászda portálja

get. Karácsonyonként azonban mindhárom családban az apai recept szerint készítik az ünnepi bejglit, az alábbi leírás szerint: „Tészta: 70 dkg sima liszt, 35 dkg vaj vagy margarin, 5 dkg élesztő, 5 dkg porcukor, 1 dkg só, 2 db tojás, kb. 1 dl tej. Elkészítés: 1 dl langyos tejben felolvasztani az 5 dkg élesztőt, utána 10 dkg lisztet simára hozzákeverni, megkeleszteni. Ezalatt: 60 dkg lisztet és a zsiradékot jól összemorzsolni, ha ez megvan, hozzáteesszük a 2 tojást, cukrot, sót és a megkelt kovászt, óvatosan szép sima tésztát gyúrunk, hogy liszt nélkül tudjuk a tésztát kinyújtani. Ha a liszt minősége miatt a tészta nem elég simulékony, úgy még 1-2 evőkanál tejet lehet hozzágyúrni. (A tészta ne legyen lágy!) Ezután 4 részre kell osztani a tésztát, és kb. 10 percig pihentetni kell. Diótöltelék: 2 db diós beiglihez: 30 dkg darált dió. 25 dkg cukrot felolvasztani, 2 dl vízzel ezt a dióhoz önteni és összekeverni. Utána 5 dkg mazsola, 1 citrom reszelt héja, 1 kávéskanál fahéj. A

töltelék ne legyen nagyon lágy, csak könnyen lehessen kenni. Máktöltelék: 30 dkg darált mákra 25 dkg cukor felolvasztva, 2 dl vízzel összekeverni, utána 5 dkg mazsola, 1 citrom reszelt héja és 1 csomag vaníliacukor. A töltelékét kihűlve kenjük. A tésztát 20-25 cm nagyságra liszt nélkül kisodorni, rákenni a töltelékét, összesodorni és a sütőlemezre helyezni, kb. 5 cm-re egymástól. Megkenni jól összekevert egész tojással, meleg helyre tenni, hogy kissé keljen és a tojáskenet megszáradjon. Ezután hideg helyre (hűtőbe vagy másképp hideg helyre) tenni, de előtte még egyszer tojással megkenni. A tojáskenet száradjon meg. Mielőtt a sütőbe tesszük sütni, meg kell szurkálni kötőtűvel, hogy belülről jól süljön. 230 °C melegen kb. 30-35 percig kell sütni, vigyázva, ne barnuljon túlságosan. Ha nincs pyrométer a sütőn, úgy 1 tenyér nagyságú újságpapírt tegyünk a sütőbe, és ha az 5 perc alatt szép barna lesz, úgy megvan a kívánt hőfok.” □

SZÖLLŐSY MARIANNE

Újpest Tizianja

Gerendai(y) Aladár (Arthur) fényképésmester, festőművész titokzatos életet élt. Személyi adataiban csak a halála időpontja biztos. 1884-ben (a hivatalos igazolásokon 1894-ben, illetve 1860-ban) született Budapesten, és 1967-ben hunyt el Újpesten, a mai Lőrincz utcában lévő lakásán. Sírja a Megyeri úti temetőben található. A mester születési anyakönyvi kivonata szerint Glück Ignáczként látta meg a napvilágot. Édesanyja Gross Fanni, édesapja Glück Sámuel asztalosmester volt. Főiskolai tanulmányait Párizsban végezte. Hazatérése után először a Váci utcában nyitott fotóműhelyt. Röviddel ezután Újpestre költözött. Az újpesti református egyházkerületben Gerendai János névre keresztelte Csighy Sándor református

Gerendai Aladár 1945 elején

lelkész 1920. június 15-én. Az Újpesti Almanach kortárs számai alapján 1921-ben nyitotta meg fotóműhelyét Gerenday és Tsa. néven az Árpád út 57.-ben, majd 1933-tól az Árpád út 73.-ban alapította Tizian Fotóműterem néven másik üzletét. Városunk közkedvelt mesterének munkái között társadalmi szervezetek tablói és iskolai csoportképek mellett családi, vállalati fotókat találunk. Népszerűségére jellemző, hogy szombatontként az esküvői kocsik a Váci útig álltak sorba az Árpád úti műtermébe való bejutásra várakozva. Munkáit a képek jobb alsó sarkán Gerenday vagy Tizian névvel jelölte.

A fényképésmester rendszeresen foglalkozott festészettel is. Ő restaurálta és két szentkép festésével egészítette ki az újpesti Egek Királynéja főplébánia-templom belső dekorációját 1934-ben. Érdekesség, hogy dr. Csik József apátplébános köszönőlevelét Gerenday Gyula festőművész úrnak címezte 1934. április 6-án. Személyi adatainak gyakori változtatására az akkori vészterhes idők kényszerítették Tizian mestert. Ezzel nehezítette személyének lenyomozhatóságát, talán ez és Újpest polgárainak szeretete mentette meg életét a II. világháborús üldöztetések idején.

Művészember lévén hiú módon vigyázott külö megjelenésére. A családi hagyomány szerint élete utolsó percéig festette a haját. Bizonyos, hogy száz évnél többet élt meg, s még a háború után is fiatalította magát. A fixíroldat tulajdonságait ismerve lakhatási igazolványán kijavította születési évét. Személyi igazolványát végül is ez utolsó hivatalos irat alapján állították ki. Utódja, Kiss István fényképésmester folytatja Tizian mester munkáját az István úton nyitott új üzletében. □

A Tizian műterem „logói”

Az egyik újpesti asztalosmester: Kiss Géza

A nagyapám, Kiss Géza asztalosmester 1886. május 20-án, Bag községben született, Kiss József vasúti munkavezető és Birovsky Mária gyermekeként. Itt végezte el az elemi iskolát is. A tizennégy-tizenöt éves fiú egyik este vesztett az aprópénzzel játszott játékban, a „snúrozás”-ban, s nem mert hazamenni! Egészen Újpe-
stig futott. A kimerült gyereket egy asztalos fogadta be. Jellemző az akkori bejelentési köte-
lezettségére, hogy másnap este már megjelent a háznál az édesapja, és pofozás helyett leszer-
ződött a mesterrel. Nagyapám így Újpe-
sten tanulta a szakmát. 1905-ben szabadult, azaz
asztalossegéd lett. Hosszú éveken át dolgozott
segédként, és gyűjtögetett, hogy egyszer majd
önálló iparos lehessen. A háború azonban
közbejött, s ezért csak 1918-ban nyitotta meg

saját műhelyét. Letette a mestervizsgát is.
Közben, 1911-től 1919-ig a Magyarországi
Famunkások Szövetségének tagja volt.

1915. június 15-én, Újpe-
sten kötött há-
zasságot Birtalan Ilonával. A házassági tanúik
Müller Aurél és Kardos Antal nagynevű újpe-
sti mesterek voltak. A családi boldogságot
azonban a katonai szolgálat megszakította.
Nagyapa az orosz frontra került. 18 hónap
után szabadságolták, amikor a bal szemét egy
„gellert kapott golyó” elvitte.

Kiss Géza üzemét Újpe-
sten, a Rózsa
utca 51. számú házban sok évtizedes munkával
alakította és fejlesztette olyanná, amilyenre
gyermekkoromból emlékszem. A dokumen-
tumok megőrizték az egyes jogi lépéseket, és
talán következtethetünk ezekből a mögöttük
meghúzódó munkára és igyekezetre is. A 871.
sz. a. Birtoklapon az első bejegyzés 1867-ből

Kiss Géza asztalosmester (hátsó sorban középen) alkalmazottai és tanulóinak körében

való: „Ház és udvar a Rózsa utcában”. 1882-ben rávezették a birtoklapra, hogy „a felépítményre vonatkozó tulajdonjogbani változáshoz és az örökhaszonbér átruházásához a mindenkorilek tulajdonos beleegyezése ill. jóváhagyása szükséges”. 1908-ban Károlyi László gróf részére bekebelezetik. 1917-ben Kurdy Józsefnétől adásvétel címén Franczóz Lipót-né, szül. Sternfeld Johanna javára bekebelezetik, majd 1920-ban a Magyar Kereskedelmi és Hitelszövetkezet következik a birtoklapon. Az 1923. február 24-én kelt adásvételi szerződés alapján a tulajdonjog Kiss Gézá-né, szül. Birtalan Ilona újpesti lakoshoz került. Érdekes véletlen, hogy ezzel ez a birtoklap éppen betelt. Ez a részlet azért volt fontos, mert az eredeti Kiss-féle telek melletti területről van szó. A telek másik oldalán is terjeszkedni szerettek volna a nagyszüleim. 1923. június 25-én Semsey Aladár polgármester aláírásával a „Lucus” bútort- és faárugyárral szemben valami ablaknyitási kérelemben éppen nekik adtak igazat. Ennek a telekrésznek a megvásárlása elég hosszasan elhúzódott. Közben a bútort- és faárugyár neve Pátriára változott. 1936. szeptember 14-én kelt céges levélpapíron értesítés jött, hogy a Szántó Károlytól és Sándortól megvásárolt telekrészt át lehet íratni. Ők a Pátia tulajdonosai voltak. 1939. november 15-én fizették ki a teljes árat.

Nagyszüleim 1923. június 23-án építési engedélyt kértek, mert bővíteni szerették volna a Rózsa utcában levő tulajdonukat. Közben 1923 és 1928 között szerződés szerint fizették a törlesztést is. 1928. május 31-én kelt irat igazolja, hogy Károlyi László gróf telekeladási pénztárának a teljes vételárat kifizették. 1929. június 26-án iparhatósági telepengedélyt kértek. A vázlatokat, terveket és a műszaki leírást mellékelték. A megadott engedély tartalmazza az előírásokat, amelyek szerint figyelembe kell venni a közlekedés kérdéseit az utcában, a hulladékok kezelését, a kályhákat és a szellőztetést, az elsősegély előírásait, a munkások képzését a fenti kérdésekben is és a tűzrendszert szabályait, valamint a sugárcsövek és a tömlők elhelyezését. 1931. február 27-én újabb engedélyt kértek. Egy műhellyel, egy mosókonyhával, egy pincével és egy padlással

bővítették az ingatlant. Húszévi adómentességet is kaptak. 1931. július 25-én kelt irat igazolja, hogy az utca burkolási járadékait is befizették. 1937. november 3-án egy újabb toldaléképületet engedélyeztek.

Közben és az építkezések mellett bútorok százait készítették el. Az építkezések üteméből is lehet következtetni a faipari munkák sokaságára, de beszédesebbek a korabeli fényképek, ahol jól látszik az alkalmazottak és a tanulók számának folytonos növekedése. Az egyik kép közepén nagyapám áll az inasok és segédek között. Fényképek őrzik az elkészült bútorok és az ipartestületi bálók emlékét is.

A nagyapám 1948-ban teljesen megvakult. Ettől kezdve már nem állt a gyalupad mellé. Gyakran kiült a teraszra, és ilyenkor szívesen mesélt. Óriási fantáziával és nagyon gazdag szókinccsel beszélt Erős Jánosról, aki legyőzte a sárkányt, meg Sobri Jóskáról és Rózsa Sándorról, akik nagy gazfickók voltak, 1848-ban azonban védték a hazát.

Kiss Géza nagyapám, aki az Újpesti Ipartestület asztalosszakosztályának és a tanoncvizsga-bizottságnak tagja volt, s bútorai-val az árumintavásárokon több kitüntetést kapott, 1958. október 17-én meghalt.

Nagyanyám, Birtalan Ilona, aki férje halála után „nem akart rendbe jönni”, amint egy jó szándékú rokon érdeklődésére a temetés napján mondta, 1970. október 6-án hunyt el. Nagyapám életében ő intézte az üzem hivatalos ügyeit, minden iratot elrakott. Neki köszönhetjük, hogy házunk szanalásakor igazolni tudtuk a jogosultságokat. Ugyanakkor ő végezte a bevásárlást, vezette a háztartást. Egyszerre volt tökéletesen igazodó partner és független, határozott egyéniség. Minket, az unokákat nagyon szeretett. Egyszer az öcsém kérésére este 10 órakor állt neki téstát gyúrni, a testvérem ugyanis mákos téstát szeretett volna enni. 1956-ban vele jártuk be Erdélyt. Rengeteget tanultunk tőle. Nagyszüleim emlékét a ránk maradt leveleik, a fényképek és sok kedves történet őrzik. Meg egy „szemes madár-jávör” furnérral készült könyvespolc, melyet az ugyancsak asztalosmester édesapám állított össze a nagyapám által készített hálósobabútorból. □

A hajdanvolt káposztásmegyeri lóversenypálya

A Pejacsevich Albert gróf által 1912-ben alapított Pestvidéki Versenyegylet és otthona, a káposztásmegyeri lóversenypálya története mindössze harminckét évet ölel fel, de jelentősége mégis elévülhetetlen a magyar lovassport történetében. A szakma egykori nagyjai kivétel nélkül Megyert, a lovasnevelés egykori fellegvárát említették, amikor a magyar lovasok nemzetközi sikereinek titkáról kérdezték őket. De vajon hol is terült el pontosan ez az egykor híres versenytér, mit kell tudnunk róla, és esetleg maradt e még valamilyen ma is közöttünk élő emléke, vagy nyom nélkül tűnt el a magyar lósporttörténet e neves telepe?

Az újpesti Tábor utcán haladva a figyelmesebb szemlélő szeme megakadhat egy, a fák között felbukkanó öreg, fedett tribünön, amely az út mellett sorakozó sporttelepek egyikén emelkedik. Kevesen tudják, a Tungssram-pályán található lelátó az egyetlen megmaradt darabja az egykori megyeri lóversenytérnek. Ha az utcáról betérve közelebből is szemügyre vesszük az építményt, a felfalazott lelátórész felett megcsodálhatjuk a mai leromlottságában is gyönyörű, karsú tetőtartó elemeket, melyek igényes kidolgozottságukkal a múlt század elejének hangulatát idézik. A régi második helyi tribün! A pálya két lelátója közül ez, a kisebb maradt meg. A másikat, a főtribünt, ahol Horthy Miklós kormányzónak külön páholya volt, a háború után lebontották. Ha lepihenve a lépcsősorokon az öreg tető árnyékából körbetekintünk, feltárul előttünk a hajdani lovaspálya – ma már több kisebb sporttelepre szabdalt – területe. Keleten a vasút, északon a Szilas-patak határolta, nyugat felé pedig közel a Nádor utca vonaláig terjedt, de a lelátók előtt húzódó egyenes pályaszakasz majdnem a mai Káposztásmegyeri utcáig (akkor még a Károlyi-majorból Fótra tartó grófi útig) nyúlt.

Az 1912. február 27-én alakult Pestvidéki Versenyegylet – mely a hazai lovasnevelés

előremozdítását tűzte ki célul – szerencsésen választotta meg a létesítendő pálya helyét. A korábbi vidéki versenyterek kudarcából okulva a kezdeményezők felismerték, olyan hely szükséges, ahol a pesti közönségre is számítani lehet. A fóti uradalom nyúlványa, a Káposztásmegyer és Rákospalota között fekvő homokos, sík terület szinte kínálkozott a versenypálya céljaira. Ráadásul közvetlen közelében feküdt Magyarország legnagyobb tréningtelepének, a híres alagi lovasközpontnak. Újpest akkori birtokosától, Károlyi Lászlótól – aki maga is a lósport nagy szerelmese, valamint az egylet egyik alapítója volt – ingyen átvett térség állapota messze nem volt tökéletes. A Földművelésügyi Minisztérium hosszú lejáratú kölcsöne és az egylet tagjainak áldozatkészsége azonban előteremtette a pálya építésének költségeit. A versenyegylet tagjai ugyanis nem akármilyen rendű és rangú urak voltak. A 103 alapító között olyan előkelőségeket találhatunk, mint az Andrássy, Batthyány, Csekonics, Esterházy, Festetics, Károlyi, Szapári, Teleki, Windisch-Graetz, Zichy grófokat, hercegeket. Megindult hát az építkezés. Mintha a földből nőtt volna ki a két tribün, a totalizátor épülete, és még 1912-ben megkezdődött a versenyzés.

A pálya megnyitójára, egyben az első versenynapra 1912. április 21-én, vasárnap került sor. A Magyar Turf a következőképp számolt be a nagy eseményről: „Fényesen sike-

A pálya talán legpontosabb rajza egy korabeli katonai térképen. A bal felső sarokban a Megyeri temető részlete látható (Hadtörténeti Intézet Térképtára)

rült a káposztásmegyeri pályaavatás. Rövid néhány hét alatt teremtette meg a Pestvidéki Versenyegylet funkcionáriusainak agilitása ezt az új versenyteret, amely közvetlenül a főváros szomszédságában kétségtelenül szép jövőt remélhet. Maga a pálya is, meg a néző helyek is a körülményekhez képest megfelelően jó állapotban voltak már a megnyitó napon is, a legközelebbi meeting idejéig pedig minden hiányt pótolni fognak odakinn. A közönség nagyon méltányolta az új egyesület igyekezetét, s közel 4000 ember tartotta megszállva a csinos tribünt és a többi nézőhelyet. A fogadási kedv oly nagy volt, hogy a totalizátor alig győzte bonyolítani a minden várakozást meghaladó forgalmat...”

Az akkori idők Budapestjének lovasport iránti igényét jelzi, hogy a Városligetben, a mai Népstadion helyén működő budapesti lóversenypálya – ahol a Magyar Lovaregylet a versenyeket rendezte – futamai mellett is rögtön ennyi nézőt vonzott egy új, ráadásul a főváros központjától meglehetősen távol fekvő területen rendezett versengés. Nem beszélve arról, hogy a századforduló óta a szomszédos alagi pályán is tartottak versenyeket.

A rengeteg nevezés miatt kétnaposra kibővített megyeri lóverseny azonban így is a legjobb reményekkel vághatott neki a jövőnek. A versenynapok száma rohamosan nőtt. Az első év öt versenynapján rendezett 27 futam után 1913-ban már 14 versenynap 80 futamán indultak a lovak. A fogadók ezreit a Budapest–Vác vasútvonalon indított, a pályáig közlekedő vonatok szállították ki a helyszínre. A közönség kedvelte a megyeri versenyeket. Pedig az ugrószámok kivételével szinte minden futamban csak lovászfiúk indulhattak, a szokék évente csak néhányszor ülhetek nyeregbe. Nekik ott volt a pesti pálya. A legfőbb

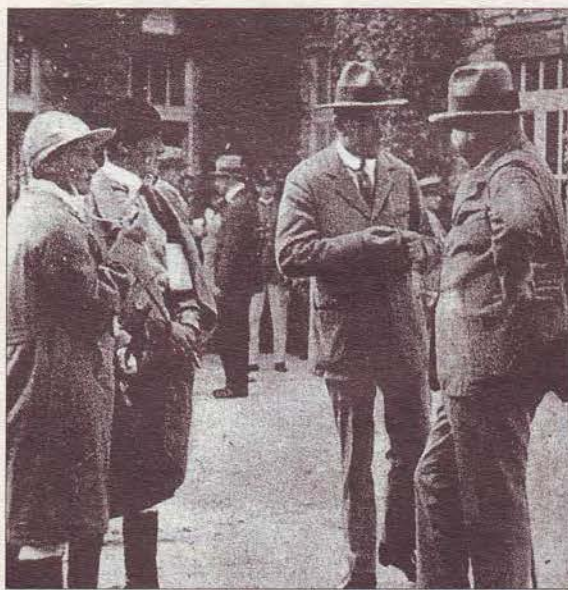

Az egykori lóversenytériün ma, a Tábor utcai Tungsram-sporttelepen (a szerző felvétele)

cél az volt, hogy a kezdők minél többször szerepeljenek a nyilvánosság előtt, tegyenek szert rutinra, mert erre csak versenyben van lehetőség, bármennyit is lovagolnak munkában. A lovaspalánták elszántan, óriási ambícióval küzdöttek, a szokészerződés lebegett a szemük előtt, amit természetesen csak a legjobbak érthettek el. Tulajdonképpen mindenki jól járt: a fiatalok szerepeltek, és közben megtanultak lovagolni, a közönség szórakozott, és biztos volt a versenyek tisztaságában.

Minden évben egyre több futam és ezzel együtt újabb építkezés, újabb szépítés. 1914-ben Újpesttel ugyan közös, de majdnem saját vízmű létesült. 1915-ben a világháború közbeszólt, és egy ideig Budapest katonai megerősítésének védővonalába esett a pálya és a nézőtér is. Egy évvel később azonban újból felszabadult a terület, és a 21 fényesen sikerült versenynap ontotta a pénzt az újabb beruházásokra, emelt díjakra. Az 1922-től ide helyezett Úrlovas és Pestvidéki Napok sokaknak a nyaralást pótolták. Közéjük tartozott a neves író, Heltai Jenő is, aki nyáron csak nagy fontosságú ügyben utazott el, mert a jó öreg Neisser már várta őt és társaságát a – Futaky László pályamérnök vezetésével – zöld szigetté varázolt megyeri nézőtér teraszán.

A húszas évek elejére tehető egy olyan fogadási forma kezdeményezése, ami innen,

Az alapító Pejacsevich gróf Cziráky gróffal társalog, szokék társaságában, a mázsáló előtt 1929-ben (Képes Pesti Hírlap)

Megyerről indult világhódító útjára, és amely ma is anyagi alapja a lótenyésztésnek, versenyzésnek: az első kombinációs fogadási mód, a befutójáték bevezetése. Saly Ervin, a Pestvidéki Versenyegylet akkori titkára vezette be először a kis létszámú megyeri gátfutamok fogadási forgalmának növelésére. Ennél a fogadási formánál két lovat, az első és a második helyezettet kellett sorrendben megjelölni. Hosszú évtizedekig akkor is nyerő volt a befutó tikkett, ha a másodiknak jelzett ló harmadik helyre ért be, de ma már csak az 1.-2. helyezett együttes eltalálására fizetnek.

Nehéz időkben két ízben is, 1925 tavaszán és 1944 nyárutóján, ide kényszerült a budapesti futtatás. Az első alkalom a mai pesti pálya építésének befejezését szolgálta, a második történelmünk leggyászosabb korszakának, fővárosunk pusztulásának egyik szakaszát jelzi, amikor is a szétbombázott Fehér úti versenytér alkalmatlan volt futamok lebonyolítására.

Ugyanerre az évre tehető az ez idő tájt már végnapjait élő Megyer talán legszomorúbb éjszakája is. 1944 októberében a Budapestről Veresegyház felé hajtott zsidó férfiak itt, a versenypálya lelátóján töltötték szörnyűséges menetük első éjszakáját. A borzalmakra, köztük erre az éjre, Szép Ernő – aki maga is a szerencsétlenek közé tartozott – emlékezik vissza Emberszag című regényében, ahol egy régi, kedves emlék ellenpontozza az itt töltött szörnyű órák történetét. „Fél kilenc tájban értünk a káposztásmegyeri lóversenytérre. Ott megállítottak. Akkor már csepegett is az

eső. Volt valami személyes sóhajtani való: egypárszor kivonultunk ide önkéntes koromba, gyönyörű tavaszi reggeleken, nyargalászni, lómulni tanulni. Itt kell a tribün mögött a korcsmának is lenni; forró virslit haraptunk gyakorlat után, kiflivel, jó hideg sört hörpöltünk.”

A második világháború után rövidesen a lódobogás hangját a futball-labda pufogásának zaja váltotta fel az öreg tribünök árnyékában. A negyvenes évek végén az Újpesti Munkásképző Torna Egyesület (UMTE) alakított ki sportpályát a területen, és megszűnéséig itt rendezte hazai mérkőzéseit. Ezután került sor a terület újraparcellálására, amikor is több sporttelepet, ifjúsági tábort, valamint a nyugati oldalon új utcákat alakítottak ki, örökre eltüntetve ezzel a hajdani lóversenytér.

A régi idők tanúja, az öreg kis tribün mellett azonban az egykori versenyek emlékét őrzi a nyolcvanas években épült káposztásmegyeri lakótelep néhány közterületének a neve. A Galopp és Ügető utcán, valamint a Lóverseny téren kívül az Erdősor utca (melynek a Telkes utcától a Rajki Márton térig húzódó mai nyomvonala a pálya területén belülre esne) előző elnevezése, a Paripa út is az egykor a közelben fekvő versenytérre utal. A budapesti galoppon rendezett Káposztásmegyeri Díj pedig a lósport szerelmeseinek üzen, hogy volt valaha Újpest határában egy lóversenypálya. □

Akadályverseny kezdete Megyeren, 1929-ben. Előtérben a verseny „master”-je a kopókkal (Képes Pesti Hírlap)

DR. FRANK (FRAKNÓY) GYULA

Harctéri napló az első világháború idejéből, 2. rész*

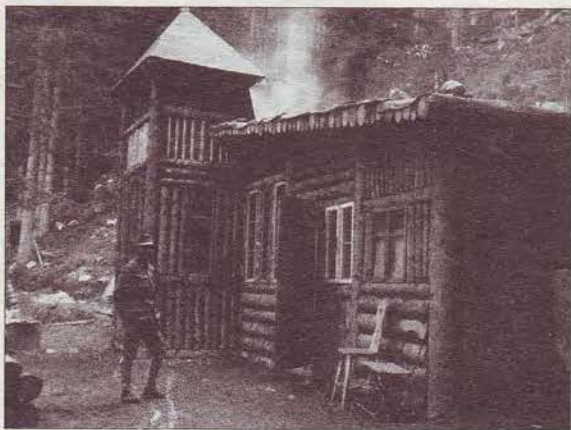
[1915] Márczius 1-6.

Bolond idő. Süt a nap, utána hóvihar. Künn vagyok a vkl.-ben [vordere Kampflinie, né, első harcvonal]. Egész éjjel vizitálók [vizitál, lat, szemlét tart].

Közben egy állítólag közeledő orosz csapat miatt „bereitschaft” [Bereitschaft, né, készség]. Óriási lövöldözés. Utánna semmi. Tovább maradok. Nappal is Arbeit [Arbeit, né, munka]. Sár pucolás, víz levezetés. Közben lödözzük a „deckungon” [Deckung, né, fedezék] kívül szaladó muszkalikat [muszkákat=oroszokat]. Sok treffer [Treffer, né, találat]. Egyet be akarnak húzni, azokat lelövik. Egy alvadász maga 7-t lőtt meg. Közben „flankenfeuer”-t [Flankenfeuer, né, oldaltűz] kapunk. Este Res. [Reserve Stellung, né, tartalék állás] Éjjel a hdgy. [hadnagy] alva találta a zg. [Zug, né, szakasz] 10 emberét és azokat reggel kiköttette. Szép kálvária. [...]

Új beosztás. Erre mi fizetünk rá. Újra a vkl. Semmi új. Én res.-ben vagyok. Az idő hideg, mintha most kezdődne a tél. Posta még mindig nincs. Istenem, mi lesz. Remény, hogy hazamehetek. Hauptstellung [Hauptstellung, né, főhadiszállás]. Semmi új. Skitzet [Skitz, ol-né, vázlat] készítek az orosz Stellungról. Új drótkadályt építettek az éjjel. Sok vadász rá fog erre fizetni. Este hoztak egy civilt a faluból. Sok

Dr. Fraknóy Gyula a deckung előtt

értékes dolgot mesél az ell[enség]ről. Res. Stellung. Este egy kis kártyaparti. Kis éneklés, alvás.

6-12.

Itt újra a tél. Esik a hó, az idő kemény. A muszkák ismét felgyújtottak egy pár házat Chojnikban. Fch. [Fähnrich, né, zászlós] Tóth a szegény civilnek két tehenét oroszoknak névén, lelőtte. El akarta adni szegény a baon.-nak [bataillon, fr, zászlóalj] és éppen vezette őket. Jön a parancs, hogy mivel tőlünk délre angriff [Angriff, né, támadás] lesz, nekünk „Scheinangr.”-t [Scheinangriff, né, látszattámadás] kell csinálni. A Hauptst[ellung] 7-1/4 8 teljesen készen vagyunk. 1/4 órát a tüzérség erős tüzet kezd, majd utánna a vkl.-ban lévő 2 comp. [compagnie, fr, század] éktelen lövöldözést [kezd], hogy az oroszok azt higgyék, hogy támadás lesz és ne vigyék res.-t a jobb szárnyra. De bizony nem sikerült jól ez a demonstráció. Este mi megyünk a vkl. és akarunk demonstrálni. De már nincs szükség. Egy embert vállba lőttek. Boldog ember. 3 nap most a nagy Res.-be. Elmentem a Hilfsplatzra [Hilfsplatz, né, segélyhely]. Kedélyes estély. Éjjel jövünk haza, óriási hófúvásban. Reggelre nagy hó. Ismét künn vagyok a vdkl.-ban. Óriási hófúvásban viszem 4 órákora hajnalban a fél századot. Rosszul érzem magam. Amellett a deckung csupa víz, mert a víz átcsőpög. A nagy hó olvad. A kilövések nem jók. A víz nem tud lefolyni. A vorg. zg. ptr.-nál [vorgreifene Zug Patronelle, né, előretolt szakaszörtség] egy embert szíven lőttek a falon keresztül. Már egész temető lesz a kápolna mellett. Oda temettek egy szegény katonát, kit a deckungból ástak ki, mert kilátszott a lába. Szaporodnak a halottak. Az orosz tüzérség belőtte magát nagyszerűen. Egy gránát a deckungban egy embert agyon vágott, egy embert megsebesített. A többi lövegek is nagyszerűen vágódtak. Éjjel „alarm”-ban [alarm, ol-né, riadó] az egész baon. áll az orosz támadás miatt. Reggelig tart. Egész nap rosszul vagyok. Este megyek a Hilfs-

platzra. 39. [°C a] lázam. Lemondok mindenről. Lehet, hogy tifuszos, kolerás vagyok és megyek a Spittalba [Spittal, né, kórház]. Reggelre normál a lázam. Csodálatos. Minden nap megy 6-7 ember, mint tifusz, kolera gyanús a spittalba, no meg lőtt sebbel is. Fogy a baon., napról napra kevesebben leszünk. Hallom, éjjel ismét „alarm” volt. Az oroszok kézi bombát hajigálnak és erősen ágyúznak, a mieink is. Addig míg a 30.5 [cm csőátmérőjű mozsárágyú] be nem lő közéjük.

12-18.

Jelenleg még mindig a „Hilfsplatzon”. 1/2 8-as úrias felkelés. Délelőtt újság olvasás, ének, zongora. Közbe egy pár súlyos sebesültet hoznak. Az orvos meg sem nézi. Nekik már régen rossz. Viszik őket a Diocssan.-anst.-hoz [Diöcese, lat-né, egyházkerület, Sanität, né, egészségügyi, Anstellung, né, itt: hivatal] még útközben meg fognak halni. Ilyen az élet. Éjfél után 2-ig jó muri. Másnap szintén. Mintha nem is háborúban volnék. Végre egészséges vagyok. Este vissza a tűzvonalba. Jelenleg Res.-ben vagyunk. Kellemes hír. Haza fogok menni szabadságra.

18-24.

Este kimegyek a vorg. zg.-ba ill. patr.-ba. Gunde lt. [Leutnant, né, hadnagy] parancsa, menjen át, ha lehet, a patakon, derítsen fel, és ássa be a patak mentén magát egy zg. 10 órákor, mikor sötét volt egy patr. [Patrouille, fr-né, járőr] előre két házat átkutatni, nincs az oroszoktól megszállva. Egy másik patr. előre ment biztosítani a patakhoz 10 ember egy chargeval [chargé, fr, itt: megbízás, szolgálat] ásni a patak elé. Mi csak a jelentés után mentünk kb. 12 órákor. Jó sötét volt. Mikor a patakhoz értünk, először is sietettük az ásást, ha esetleg megtámadnak, legyen hova bújni. Közben kísérletezünk a patakon átkelni (Ez t.i. 150 x [x=azonosíthatatlan hossz-mérték] az orosz Schwl.-tól [Schwarmlinie, né, rajvonal]). Hoztunk magunkkal egy hidat, de ez gyengének bizonyult. Pedig a patak mély és széles. Közben telt az idő, végre találunk 1 m keskeny részt a patakon és két patr. máris át van. Egyik jobbra, másik a fenyvesbe a Mg. felé. Szépen odacsúsznak, megfigyelik a St[ellung]-ot, mire két báméskodó orosz post. [Post, né,

őrszem] feldugja az álmos fejét. Most jó lesz visszajönni, mert ha itt ezek észre vesznek, kevés menekülélve haza. Közben be akar egy orosz patr. a hátunkba jönni. Biztosíték[nak] 2 ember elég nekik. Egy embert hasba lőttek. Sebe nem súlyos. Jönnek érte sanitéczek [beteg-ápolók]. Négy óra. Kezd világosodni. Egy kis tilinkó, hangos beszélgetés hallatszik a muszkáktól, nem is sejtik, milyen közel vagyunk. Reggel dicséretet kaptunk. Gyönyörű idő. Első tavaszi nap. A futóárok kezd összedőlni, folyton hánnyák a földet belőle, a vizet pedig lecsapolják. Saját repülőgép. Az orosz 4-6 schrapnell [Schrapnell, né, repeszgránát] lő rá ki. Tarnów felé ment. Közben saját Stellungunkra is lő schr.-t, de nem sebesül senki. Este Res. vagyunk. Megjött a VIII. marsch [Marsch, né, menet]. Iszonyú csorda, fegyelméletlen. Én kaulauoltam őket. Szétosztották őket a 4. comp.-hoz. Jött egy nagyon jó barátom, Jendrassik Géza. Elhatároztuk, hogy együtt fogunk lakást csináltatni. Holnap megkezdik. Gyönyörű idő. Gézát már találta a vállán egy fáradt golyó. Szerencsére vagy szerencsétlenségére mélyebben nem ment. Este a vord. kampfst. [vordere Kampfstellung, né, elülső harcállás]

24-28.

Egy egész század megy ki. Félő, hogy orosz támadás lesz. Kettőzött éberség és figyelem. Egy zg. pihen, egy patr. sich.-t és postokat ad, a többi dolgozik. Nappal remek szép idő. Kijött a baonskomd. [Bataillon Kommandant, fr-né, zászlóaljparancsnok]. Felváltva visitálás. Délután estig kártya. Most halljuk, Przemysl elesett. Még a legénységgel nem szabad tudatni. Mi lesz most? Nagy morális depressio [moralis depressio, lat, erkölcsi lehangoltság]. Res.-ben vagyunk. Majd a Hauptst. Délelőtt kártya parti, d.u. is. Parancs jön arra, hogy egész század menjen a Gero Hohe-ra [Hohe, né, magaslat] és vágja el a drótot, dobjon Handgranatet [Handgranat, né, kézigránát] és ha lehet, fogjon muszkát. Mi is felkerülünk a Hst.-ba, azonban semmi különösebb. Erős tüzet kapnak, egy fejlövés, de azért két muszkát is fognak. Egyik házban aludtak, mikor megfogták őket és rimánkodtak, csókolták a hdgy. kezét, és mikor megtudták, hogy nem lesz semmi bajuk, örömben táncoltak. Reggelre semmi. Kis kártya parti. Este 2 zg.-al ki a vклst.-ba besetzolni

[besetzen, né, elfoglalni] azt, mert a II. század megy ugyanazt csinálni, mint előzőleg a I.-es. Neki azonban már nem sikerül muszkát fogni. Két m drótot és egy postagalambot hoznak. Reggel haza. Alvás. Majd kezdjük a deckungot szépitgetni. Este ki az egész század. Bemegyek a faluba. Onnan deszkát és másféle hasznos dolgokat requirállok [rekvirál, lat, zsákmányol]. Különös, a muszka egész éjjel nem lő. Fél század elől a pataknál előbbiekhöz hasonló feladattal. Semmi új. Nagy Péntek van. Különös érzések fognak el. Az idő gyönyörű. A pacsirták szólnak a fejünk felett. Jönnek a repülőgépek. Az ágyúk szólnak. Elgondolkozom, megérek-e még „Húsvéth”-ot. Ha Isten is úgy akarja, meg. Este jön a század, teljes német ruházatban, hogy az oroszokat félrevezessék.

Április 2-8.

Jelenleg Res.-ben vagyok. Század gyakorlatozás, este éneklés, Dalárda. A deckungot megnagyobbítottuk. Most nagyon szép. Jönnek is az idegen tiszték nézni az összes „Deckungok”-at. Parancsban dicsérték meg a Garde 7 baont. Ismét künn a vlst.-ben. Éjjel ülök a deckungban, óriási „Hurrah”, jajgatás a jobbszárnyon. Egy orosz század megtámadta a 30.-okat. Rögton teljes „Bereitschaft”. Várjuk a támadást. A 30.-okat visszaverték és majdnem a hátunk mögé kerültek és elfogtak bennünket, de ideje korán egy zg. őket fogta hátba és így vonultak vissza. Tőlünk sok embert elfogtak, sok meghalt, mert egy „Handgranate”-t is vágta be. Reggelre csönd. Jelenleg Res. st. Megjött az alezr. Gerő. Ismét ide helyezték. Nem tudom, jó lesz-e? Nem sokáig élveztük. Áthelyezték a 6 IR.-hez [Infanterie Regiment, ol-né, gyalogosezred]. Künn a vlst.-ben a zg. ásott egy vb. grabent. Közben az oroszok megtámadják a 30. r, u l.fw.-t [?]. Óriási fegyver ropogás. Az én sich. patr. [Sicherungs Patrolle, né, biztosító őr] visszazsalad. Lelövészel fenyegetem, csak úgy megy vissza. Közben felgyújtanak a muszkák Chojnikban 4 házat. Óriási fény. Erős küzdelmembe került a rendet fenntartani. Nappal egyrészt alvás, másrészt orosz dolgok requirálása. Este egy kis éneklés, zene. Res. St. Beáll az esőzés. Közben az orosz tüzérség lő sch.-vel. Este és másnap ca. 4+10-14 t. Egy sch. bevág a

deckungba. Éppen aludtam. Semmi baj, csak felébredtem. Bedőlt egy deckung és a bent lévőket maga alá temette. 2 halott és 3 seb[esült]. Szegények és éppen az én zg.-ból. Este vorg. zg. Nagy esőzés. Az összes deckungok vizesek és bedőlnek. Vkst. [vorgreifene Kampfstellung, né, előretolt harcállás]. Éjjel ásatni kellett volna, de esik az eső. Nem csak a legénység, de mi is ázunk-fázunk. Egy jó barátom Sarkady fnr. [Fähnrich, né, zászlós], kit lábán talált a golyó, azt hittem, sebével haza megy, de nem sikerült szegénynek. Már itt is van a „Hilfsplatz”-on. Három napig most „unterkunft” [Unterkunft, né, ellátás]. D[élelőtt]. Pihenés, egy kis gyakorlatozás, az oroszoknak Húsvéthjuk van. Nemigen lőnek. A mi tüzeink azonban igen, egész éjjel. A muszkák átkiáltottak a 31.-nek, ne lőjenek, mert beszakadt a deckungjuk, és mi nem lőttünk. Ma szenteltük fel a kis kápolnát és a temetőnk. Az egész baon. itt volt (3 század), volt szt. [szent] mise is. Szép és megható volt. Este vkst. Kaptuk a parancsot egy zg.-al előre és minden áron oroszot fogni. Lt. Gundeval összejártuk a patak mentén az összes házakat, de bizony ez nem sikerült. Csak egy civilt a feleségével és egy lányával, kit a tűzvonalról kilakoltattunk és a bkmdo.-hoz [Bataillon kommandó, fr-lat-né századparancsnokság] indítottunk. Éjjel nagy záporosó volt és nekünk a földön kellett feküdve ázni, jobbról balról erősen leightpistoléztak [Leichtpistole, né, könnyű pisztoly]. Reggel berukkoltunk. Nappal nem lőttünk, mert a muszkáknak Húsvéthjuk volt. Ezzel megtiszteltük őket, mert ők sem lőttek. Utána res. stellung. Közben megjött a 9. marsch. Sok tiszt jött vele. Most már annyian vagyunk, hogy sok új tiszti deckungot kell építeni. Megy is az építkezés, fahordás. Jött egy jó barátom, Kdt. [ka-dét, fr-né, tisztjelölt] Grandits. Nappal kártyázás. Sokat nyerek. Este egy kis összejövétel, ének, ivás, majd szerenád kptny. [kapitány] Moraveknek. Nagyon meg volt hatva az öreg.

(Folytatjuk...)

* A közreadók dr. Frank (Fraknóy) Gyula leányai, T. Fraknóy Éva és K. dr. Fraknóy Veronika, és unokája, dr. Kőrös András. Az azonosítható helységneveket mai elnevezésük feltüntetésével, az idegen szavakat és kifejezéseket eredetük megjelölésével, szögletes zárójelben, a teljes anyagot betűhíven közöljük.

TÓTH LÁSZLÓ

Iskolabútorgyár Úpesten

A gyár alapítása

A II. világháború után Magyarországon újjászervezték a közoktatást. Ugyanakkor gondoskodni kellett a háború alatt leromlott bútorállomány pótlásáról, a bővülő oktatás bútorzatigényéről is. Az oktatásügy akkori vezetői úgy látták, hogy az iskolákat, ezen belül a tantermeket egységes bútorzattal kell ellátni. A Könyv- és Kiadványügyi Minisztériumot kérték fel az iskolabútorgyártás megszervezésére. A tényleges szervezési munkát a minisztérium a Műszaki Faltömegcikk Egyesülésre bízta.

Az új gyár helyét az akkor már államosított Seidovitz–Wollenstein-féle faáruüzem területén jelölték ki. Ez az üzem az újpesti Árpád út–Istvánfelki út–Geduly utca–Zichy Mihály utca által határolt területen feküdt, a területbe lakóházak, kertek, továbbá a házkezelőségek által fenntartott lakóingatlanok nyúltak be. Az üzem részére véglegesen kijelölt terület tulajdonviszonyait ez időben nem rendezték telekkönyvileg.

Az Iskolabútorgyár Nemzeti Vállalatot a Népgazdasági Tanács (Kip. Min.) 86/5/1950. február 2. számú határozatával alapították meg. A gyár ténylegesen 1950. június 17-én alakult, az alapítólevél szerint iskolabútorok és iskolai berendezések gyártására. Az alapítólevélben rögzítették még az Istvánfelki út 71. alatt lévő romos Petőfi mozinak (korábban Csillag mozi) és a IV. ker., Liszt Ferenc utca 1. alatt működő óvodabútorgyártó üzemnek a gyártelephez való csatolását is.

A gyártelep területén egy kétszintes, félig kész lakóépület volt kb. 120 m² alapterülettel, egy kb. 100 m²-es monolit beton üzem-épület, egy betonvázaz fa tetőszerkezetű üzem-épület kb. 500 m² alapterülettel, ide volt beépítve egy 21 m² fűtőfelületű, stabil gőzkazán is. Egy lakóépület az Árpád úti fronton állt, amit már az előző tulajdonos is irodának használt. A rákospalota–újpesti határvonalon volt még egy fából készített pajta is.

A korábbi üzem gépi berendezéseiről nincsenek ismereteink. A területen több földbe ástott gőzölőaknát találtak, ami alapanyaggyártásra utalt.

Az alakuló iskolabútorgyár gépeit és szakembereit a korábban Rákospalotán működött, államosított Vágó-féle és a Dévai utcában működött Dören cégtől telepítették át.

A termelőmunka 1950 júliusában kezdődött meg. Már augusztusban jelentős készáru-kiszállításra került sor, noha a munkafeltételek még alig voltak biztosítva. Hiányoztak a biztonsági berendezések, az öltözők, a porelszívás, az oldószerelvezők elszívása. A meglévő gyárterület már a kezdetben is szűknek bizonyult. Az áldatlan körülményekre jó példa, hogy a bútorokat nyílt dobkályhák mellett lakkozták, tűz- és robbanásveszélyes lakkokkal, a csővázakat az udvaron festették, hóban, sárban.

A gyár termékei

Az 1950-es években a tanterem bútorzata iskolapad, tábla, szék, tanári asztal, dobozó, hulladékgyűjtő láda és fogas volt.

A gyártás indításához a Középülettervező Intézet tervezett iskolapadot és egyetemi padot, figyelembe véve a hazai gyakorlatot és igényeket, a tervezéshez kiírt szempontokat. Ezek a következők voltak: az iskolapad méretei kövessék a tanulók testméretét, csatlakoztatni lehessen más korcsoportú tanulók részére készített padokkal is; a bútorok ne károsítsák a tanulók fejlődését és testi épségét; a bútorok fő méretei és az alkatrészek legyenek csereszabatosak; rögzítették a tartóssági, állékonyossági és stabilitási követelményeket is; fontos követelmény volt a bútorok gyárthatósága és a legolcsóbb megoldások alkalmazása; követelmény volt az országban rendelkezésre álló anyagok alkalmazása, fenyőfa felhasználását például csak nagyon indokolt esetben engedélyezték.

A tervezés és a gyártás kívánt ellenőrzésére létrehozták a Pedagógiai Intézet mellett működő iskolabútor-bizottságot, ahol iskolaorvos, pedagógusok és iparművészek vizsgálták a gyártásra szánt termékek mintadarabjait. Ez a bizottság a későbbiekben évtizedekig eredményesen működött.

Ezzel egy időben szabványosították az iskolában használt bútorok és sporteszközök teljes körét.

Az iskolabútorok gyártására és forgalomba hozatalára létrehozták a Tanért vállalatot (a későbbiekben a cég neve Calderonira változott). A gyár ezután az iskolákkal nem került kapcsolatba, nevét és tevékenységét az iskolák nem ismerték. A bútorok kiszállítása a Tanért diszpozíciói alapján történt.

A termelés 1963-ig zárt ciklusban folyt, az akkor kifejlesztett alaptípusok (iskolapad, szék, tanulóasztal, tábla stb.) az évszázad végéig lényegében változatlan formában készültek. Napjainkban is ezeket a bútorokat használják az iskolákban.

Az 1950-es évekhez viszonyítva megnövekedett igény miatt a termelőterületek bővítésére volt szükség. 1951–1952-ben a gépműhelyre merőlegesen, a Révész–Varga-telek határára épült meg egy kb. 70 méter hosszú, faváz, de téglafallal határolt műhelyrész, majd később folytatódott L alakban az István-telki úttal párhuzamosan egészen a Zichy Mihály utcáig. 1954-ben megépült a gyártelep közelében egy kb. 100 m²-es műhelyrész, 1954-ben a Petőfi mozit elbontották, helyén a telket három lépcsőben körbeépítették.

Ebben az időben korlátozták az épületberuházásokat, az épületek tervezését és kivitelezését házilag végezték, a felügyeleti szervek ezt a munkát legfeljebb jóindulatúan elnézték, de nem támogatták. 1950-ben a vállalathoz csatolt óvodabútor-üzemet felszámolták, de az óvodabútorokat tovább gyártották a központi telepen. 1955-ben a XIII. ker., Keszkenő utcában működő Bútoripari Gépjavító és Szerszámgyártó Vállalatot szervezetileg az Iskolabútorgyárhoz csatolták. A termelés 1963-ig – a nagy iparszervezési kampányig – a vázolt körülmények között és szervezetben folyt. 1963-ban a bútoripar átszervezése során az Iskola-

bútorgyárat jelölték ki központi üzemnek és adminisztrációs központnak a hozzárendelt gyárak irányítására. A Bútoripari Gépjavító és Szerszámgyártó Vállalat ekkor a Bútoripari Fejlesztési Intézethez kapcsolódott, az Óbudai Sportszergyár és a Rákospalotai Sportszergyár az Iskolabútorgyárhoz került. A megnövekedett vállalat új neve Iskolabútor- és Sportszergyár lett.

Az Iskolabútor- és Sportszergyár elődválalatai

Az első rendelkezésünkre álló adatok szerint az 1846-ban alapított „Feiweil Lipót utó-dai-féle első Magyar Királyi iskolaberendezés, tornakészülékek és modern iskolabútorgyár” készített Magyarországon üzemi szinten iskolabútort és sportszert. E cég jogutódja Lopos Gyula lett, aki a III. ker., Bécsi út 85. sz. telephelyen működött. A Lopos-cég kezdetben Macher Rezső és társa néven a korábbi IV. kerületben, a Váci utca 28. és a Podmanitzki utca 45 sz. alatt üzleti fő lerakatként hirdette magát, majd a Váci utca 27–29. alatt önálló Ipar és Játéküzletet nyitott (1932). A Lopos-féle üzem a tornatermek, pályakellékek, játszóterek berendezési tárgyainak gyártására szakosodott, gyárterményeinek széles választékát a kor igényeinek megfelelő minőségben készítette, a hazai sportemberek körében nagy tekintélye volt. A cég jól képzett szakemberekből állt. A gyártermények naprakészen követték az európai sport fejlődését. A cég munkáját állami és vásári elismerések fémjelezték. Az üzem a hazai sportszerellátásban jelentős szerepet vállalt. Itt készültek a fa és fém alapanyagú torna- és atlétikai berendezések és kempingcikkék. A gyártermények kialakítása részben a külföldről behozott minták alapján, részben a Dániából, Svédországból, Finnországból és Németországból beszerzett gyártási előírások szerint történt. Figyelembe vették ugyanakkor a hazai egyesületek vezetőinek javaslatait is.

Az iskolák tornatermeiben még most is gyakran találkozhatunk a század első felében készített sporteszközökkel. Ezek az eszközök napjainkban is jól használható termékek. A nagyvállalatba történt beolvadás előtt a vállalat hivatalos neve Óbudai Sportszergyár volt.

A másik cég a Huszár Pál által tulajdonolt üzem volt. Ez az üzem nem került az állami vállalatok jegyzékébe, de a történelmi hűség kedvéért meg kell említeni.

A Rákospalotai Sportszergyár volt az új vállalathoz kapcsolt harmadik gyár. Ez a cég a Sport és Műszaki Faárugyár 1949-ben létrehozott szervezete, a Vágó testvérek rákospalotai és a Rétfalvi Ferenc és Lázár Erzsébet rákospalotai telepéből, továbbá Dören Béla Dévényi utcai telepéből és Telepes utcai üzemrészéből alakult ki. A Rákospalotai Sportszergyár I. sz. üzeme Rákospalota, Bocskai utca 142. alatt működött, amihez a Dugonics utca 32., a Beller Imre utca 143., 145., 147. telepek tartoztak. A Rákospalotai Sportszergyárban nagyon jó minőségű irodabútort, szánkót, sítalpat, pingpongasztalt gyártottak. A gyárban készített teniszütők az ötvenes évektől egész Európában keresett árucikké váltak.

A Dören-féle üzem 1949 óta a Rákospalotai Sportszergyár szervezetében dolgozott. Az üzemet Dören Béla alapította, a Dévényi utca 22. sz. alatt működött. Az üzem fából készített iskolabútorokat, vonalzókat, tolltartókat. A vállalat a maga idejében a legkorszerűbb gépekkel volt felszerelve. Ez a volt cégtulajdonos, Dören Béla szakmai érdeklődését és hozzáértését tanúsította.

Iskolabútor- és Sportszergyár

Az új szervezési formába kényszerített gyáregységek 1963 óta önálló termelés-irányítással, de központi könyveléssel és műszaki irányítással dolgoztak. Az új cég és az I. sz. gyár Újpesten, az Árpád úton működött. A II-es gyár Óbudán, a III-as gyártelep Rákospalotán, a IV-es gyár Jánosházán szerveződött.

A gyár életét, a termékek összetételét, a fejlesztés irányait a kor gazdasági körülményei új mederbe terelték. A hatvanas évek elején a termelékenység növelése mind sürgetőbb igényként jelentkezett. A gyárak a gyártási sorozatok növelésével, a kis darabszámú sorozatok elhagyásával igyekeztek a termelési mutatókon javítani. Ekkor jelentkezett először a vállalat üzemeinél a belső és külső kooperáció igénye. Új, eddig nem gyártott termékek gyártását is beindították.

Óbudán ez időben alakult ki a kárpitosműhelyből a sátorvarroda üzemrész, amelyik a termelését évről évre megduplázta. A gyár fémipari részlege készítette a sátorvázakat acélszövből és alumíniumból. A rohamos fejlődés lehetőségét az akkoriban kifejlődő kempingmozgalom biztosította.

Az I-es gyárban gyártott fémvázak bútorok vázait az Istvántelki úti lakatosműhelyben készítették. A hatvanas évek közepétől indult el a fémvázak más üzemben való gyártatása. Új anyagok és technológiák léptek be: a forgácslemez, a farostlemez, a színfurnézott bútorlap, a műgyanta ragasztók, a nitrolakk. A fémvázak festéséhez nitrokalapácslakkot, később resistán zománcot használtak. Új technológiákat is bevezettek: alkalmazták a hőprést, az elektrosztatikus festékszórást, a nagyfrekvenciás présben való ragasztást, a szitanyomást.

A gyárak az államosításkor főként elavult, elhasználódott gépekkel dolgoztak, ezeket a gépeket fokozatosan új gépekre cserélték ki. A hatvanas évek vége felé a gyárak élete felpetzdült, a fejlődésük iránya kirajzolódott. A Fővárosi Tanács városrendezési terve az óbudai gyár és a rákospalotai gyár vidékre való áttelepítését írta elő.

Az Iskolabútor- és Sportszergyár 1967-ben Jánosházán megvásárolta a romos, széthordott állapotban lévő téglagyárat és a község központjában lévő romos műemlék épületet. A műemlék épület adottságainál fogva nem volt fejleszthető, ezért a téglagyár épületét jelölték ki fejlesztésre. A területen levő, még viszonylag állékony két téglagyári szín gyenge minőségű felújítása után, 1968-ban kezdődött el a termelőmunka. A telephelyen még meglévő romos téglaszínek munkahellyé való átépítése 1973-ig tartott. 1976-tól 1980-ig részben saját hitelből, részben a kitelepítési alaphól folyt az üzem rekonstrukciója. Ebben az ütemben új üzemcsarnokok épültek, megoldódott a dolgozók szociális elhelyezése, a gyár fűtése és ipari gőzzel való ellátása.

Budapesten, az I-es gyár területén új szerelőcsarnok épült, az Árpád úti fronton új irodaházat adtak át. A telepre bevezették a távfűtést. A II-es gyár áttelepítése Óbudáról az I-es gyár területére 1968-ban kezdődött el, és 1969-ben fejeződött be. Az óbudai lakatos-

műhely az Istvántelki úti telephelyre költözött, a faipari gépház egyesült az I-es gyár azonos műhelyrészeivel. A sátorgyártás Jánosházára került. Budapesten – a régi irodaházban – csak a mintavarróda maradt meg.

Az Iskolabútor- és Sportszergyár a Gazdasági Bizottság határozatának megfelelően új, háromszintes, korszerű sportszergyártó üzemet építtetett. Az építkezés 1977-ben kezdődött, és 1981-ben fejeződött be. 1981-ben a gyáregység véglegesen átköltözött az új üzembe, és elindította itt a termelőmunkát. Az üzemek rövid időn belüli mozgatása a hatvanas évek gazdasági változásai miatt a teljes gyártmányszerkezet változását vont maga után.

A IV-es gyárba került a csővázas bútorok, a tömör fából készített, tömegcikk jellegű bútorok, sportszerek gyártása, a sátorgyártás, a csővázas bútorok csővázának gyártása és a színesbútor-gyártás.

Az I-es gyár az iskolai korpuszbútorok és a lakossági gyermekbútorok gyártására rendezkedett be.

Az új sportüzemben készült a tenisz-, a tollaslabda- és a pingpongütő.

A rákospalotai gyárban, ahol a II. világháború előtt és alatt síleceket gyártottak a honvédség számára tömör fából, ekkor áttértek a kor igényeinek megfelelő, több rétegből ragasztott lécek gyártására. Ebből jelentős exportot bonyolítottak le. A későbbiekben fa-műanyag kombinációjú léceket is gyártottak, majd áttértek a műanyag futófelületű lécek gyártására is. Ezeket a léceket is exportra gyártották. A műanyag síléc kifejlesztésére csak szórványos kísérletek folytak. A külföldi kutatók eredményei és a sílécgyártók tapasztalatai nem álltak a vállalat rendelkezésére. Ilyen körülmények között műanyagból kifejlesztett síléc gyártására felelősséggel gondolni sem lehetett.

1972-ben a III-as gyárban megszüntették a sílécgyártást.

A szánkógyártást a II-es és a III-as gyárból a IV-es gyárba helyezték át. A gyártás itt jól szervezett technológiával indult. Nagy teljesítményű alapgépek, kifejlesztett és vásárolt célgépek biztosították a hatékony gyár-

tási folyamatot. A hazai igények teljes kielégítésén túl exportszállításokra is sor került. Nem voltak ritkák a több tízezres szállítmányok sem.

Az egykori szocialista országokat összefogó Kölcsönös Gazdasági Segítség Tanácsába tömörült államok megkísérelték az országaik adottságaihoz legjobban illő termékek gyártását, illetve ezek cseréjét. Jánosházán készült a Német Demokratikus Köztársaság számára a bordásfal, a tornapad, itt állították elő a tornaszekrények fa alkatrészeit. Az NDK ellentételként tollaslabdaütőket és egyéb sportszert szállított.

Az Iskolabútor- és Sportszergyár gyártmányszerkezete módosult. A gyártmányjegyzékben a gyártott típusok száma a hatvanas években 6-700 volt, ez a nyolcvanas évek végére 100-120 termékre csökkent. A teniszütő-üzem termelése minden törekvés ellenére sem futott fel a tervezett évi 100 ezer darabra. A játék oly mértékben felerősödött a versenysportban, hogy a fa- és a fémütők már nem bírták a terhelést. Műanyag ütők gyártásával nem próbálkoztak. A faütő két év alatt jól eladható, exportképes árucikkból eladhatatlan áruvá vált.

Epilógus

A nyolcvanas évek vége felé az országban kialakult gazdasági krízis az Iskolabútor- és Sportszergyár helyzetét is megrendítette. A rendelésállomány csökkent, eladatlan készletek keletkeztek, a hitel-visszafizetési kötelezettség bénítólag hatott. A gyár ingatlanok értékesítésével próbált úrrá lenni a helyzeten, ezek az intézkedések azonban már nem segítettek. Először az Istvántelki úti üzembrészt értékesítették, majd a teniszütőgyárat, később, 1991-ben a jánosházi gyárban állították le a termelést. 1993-ban a gyár öncsődöt jelentett, 1995-re felszámolták a céget.

Újpesten az üzem 45 évig dolgozott. Ez idő alatt 2-300 embernek adott folyamatosan munkát és megélhetést. A gyár emlékét ma már csak a még mindig használatban lévő iskolapadok, tanulóasztalok, székek és egyéb bútorok őrzik. Meg a Geduly utca sarkán álló két szomorú platánfa. □

Krúdy Gyula a megyeri lóversenyen

Valaki azt magyarázta nagyszombaton, hogy ha vasárnap ki akarnék menni Megyerre, úgy kerülhetem el a legjobban a versenyvonaton való tolongást, ha már délelőtt kimegyek, és kint ebédelek a pályán, egészen jó az ottani resti.

Erről eszembe jutott, hogy valaha régen Krúdy Gyulával jártam így Megyerre. Ő nagy művésze volt a kényelemnek. Tizenketőkor már a versenytér vendéglőjében ültünk. Sütött a nap, káposztapille szállt a söröskrigli szélére. Friss volt a borjúpörkölt. A pálya üres, a pázsiton nyergeletlen telivéreket sétáltattak. Mire az első vonattal megérkezett a tömeg, mi már a feketekávé is túl voltunk.

Történt egy nap, hogy a pincér, aki kiszolgált bennünket, olyan buzgalommal sürgött-forgott körülöttünk, olyan rajongással nézett Krúdyra, hogy elkezdtem gyanakodni, van közöttük valami régi, különös kapcsolat, talán egy nagy mulatás emléke.

A pincér fűrge, öreg ember volt, himlős, a bal szemére kancsított, de barátságos, kedves, meleg, jókedvű lélek ült az arcán. Krúdy laposakat nézett rá, a levestől a pörköltig, végre a körözött liptóinál megkérdezte:

– Mondja csak, fiam, nem találkoztunk mi már valahol?

Az öreg pincér megállott az asztalnál, sugárzott az arca.

– De igen, nagyságos úr. Egyetlenegyszer. Egy éjszaka. Tizenöt évvel ezelőtt. Nagykállóban!

– Kezdek már emlékezni! – dörmögte Krúdy mély gordonkahangján. – Mondja csak, fiam. Nem maradtam én adós akkor magának?!

– Igenis nagyságos uram. Föl méltóztatt íratni a számlát! Aztán el tetszett utazni másnap.

Krúdy megdörzsölte a homlokát, mint ha vissza akarna emlékezni rá, hogy mit fogyasztott tizenöt évvel ezelőtt a kállói kávéházban. És vissza is emlékezett. Elkezdte csöndesen bemondani a cechét.

– Várjon csak. Volt két kemény tojásom. Egy skatulya szardíniám. Egy üveg söröm... Na, mi még? Mert valamim még volt, úgy emlékszem!

– Egy koronát tetszett adni a cigánynak! Krúdy bólintott oldalt billent, ezüst fejjével:

– Jól van, fiam. Adja csak össze!

A pincér kancsal szeme ragyogott. Jókedvűen mondta:

– Már meg is van, nagyságos uram! – a belső zsebéből kivette nagy, fekete pincértárcáját, kotorászott benne egy kicsit, aztán egy időtől sárgult, régi számolócédulát tett az asztalra. Rajta volt tételenként a kállói cech, a végösszeg, keresztbe írva az egészen Krúdy neve, mint az adós elismerése. Eltette a pincér a számolócédulát, és őrizte tizenöt éven át, mint egy hajfürtöt vagy egy szerelmes levelet. Mert ebben a dologban nem a hitelezői konokság nyilvánult meg, hanem az emberi érzés. A pincér megszerette az első percben Krúdyt. Olyan megmagyarázhatatlan érzés ez, mint a szerelem. A pincér vagy a szívébe fogadja a vendéget, vagy elutasítja. Az egyiknek odaadná hitelbe a kabátját, a másiknak nem ír föl egy kapucínert sem.

És milyen nagy dolgot árul el ez az erekléként őrzött számolócédula. Szinte többet ér, mint egy középfajtájú bronzszobor egy kisebb téren. Micsoda személyes varázsa lehetett Krúdy Gyulának, hogy a cédulát, amin rajta volt a neve, nem dobta el a pincér tizenöt éven keresztül, hanem a tárcájában hordta, kedves emlékeknek.

A számlán három korona hatvan fillér volt. Krúdy letett egy ezüst ötpengőst a kenyérmorzsás abroszra. A pincér meghatott tréfával szabadkozott, hogy azóta drágább lett az autogram, öt pengőért nem adja oda.

– Tartsa meg a pénzt is, a cédulát is! – dűnnyögte Krúdy.

– A pincér nem nyúlt a pénzhez. A kabalára hivatkozott, hogy játék előtt nem jó fizetni. [...] □

1942

Tízlábú hódítók a Dunában

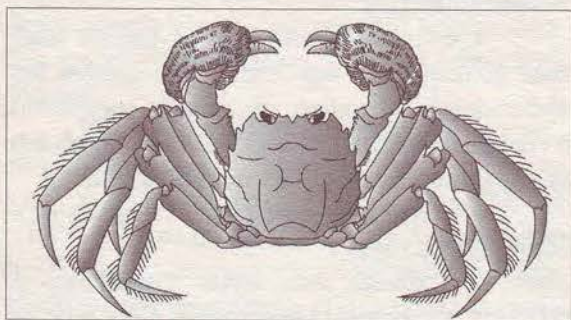
Az újpesti özönfajokkal való ismerkedés során találkoztunk már olyan növényfajjal (kiszivárgó neáncsvirág), amely a Duna „zöld országútján”, a part menti ligeterdőkben terjeszkedik. Az idegenhonos állatok egy része, mint a cifrarák (*Orconectes limosus*) és a kínai gyapjasollós rák (*Eriocheir sinensis*) a Duna vízrendszerében vándorol. Az újpesti Duna-szakaszon is élő cifrarákot és a gyapjasollós rákot a tízlábú rákok közé soroljuk.

A tízlábú rákok (*Decapoda*) csoportja mintegy tízezer fajával a rákok legfajgazdagabb rendjét képviseli. Többségük tengeri, de némelyek az édesvizet és a szárazföldet is meghódították. A zöldes-barnás színű édesvízi tízlábú rákok teste hát-hasi irányban lapított. Vastag és erős kitingpáncéljukba jelentős mennyiségű mészkövek rakódnak. Fejük két pár csápot, nyélen ülő összetett szemeket és szájszerveket visel. A fej hátul-só részétől húzódó bőrkettőzetükből hátpajzs fejlődött ki, amely összenőtt a torral, és oldalt a lábak tövéig lehúzódnak. Így körülvéve a torlábak tövéhez kapcsolódó kopolytűket, egyfajta kopolytűüreget képezve. Erőteljes potrohuk széles farokúszóban, vagy más néven faroklegyezőben végződik. A rákok úszásuk során szétterpesztett farokúszójukkal csapnak erőteljesen a hasuk alá, miközben hátrafelé mozdulnak el. Torlábaik közül az első három pár a táplálkozásban közreműködő állkapcsi lábbá alakult. A negyedik pár, a torlábak tekintélyes méretű ollókban végződnek. A többi négy pár járóláb közül az

első két pár kis méretű ollót visel. A kétágú potrohlábak közül az első pár a hímeknél párzólábba alakul, a nőstények petéi a potrohlábakhoz kapcsolódnak. Az édesvízi tízlábú rákok többször vedlenek növekedésük során. Ilyenkor beosztintetik táplálkozásukat, és a hámszövetük által termelt emésztőfolyadékkal feloldják a külső váz jelentős részét. Az elvékonyodott kültakaróból előbújik a frissen vedlett rák, a vajrák, amelynek új kültakarója még lágy, és csak néhány hét elteltével szilárdul meg a kopolytűkon keresztül felvett kalciumsók berakódásával.

A rákpestisben megtrikult, őshonos tízlábú rák-állomány pótlására telepítették Németországba 1870-ben az észak-amerikai eredetű cifrarákot, amely az 1980-as években magyarországi Duna-szakaszokon is megjelent. Napjainkra meghódította a Dunába torkolló patakokat is. Dunakeszin már tömeges megjelenésű, és csak idő kérdése, hogy mikor találunk rá az újpesti patakokban (Mogyoródi-patak, Csömöri-patak, Szilas-patak) is. A cifrarákot a potrohszelvények hátoldalán megjelenő bordó színű foltokról ismerhetjük fel. A cifrarák védett rákpestis ellen, ugyanakkor terjesztheti a betegséget, ezért térhódítása veszélyezteti az őshonos tízlábú rák-állomány fennmaradását hazánkban.

A négyszögű tarisznyarákok családjába tartozó kínai gyapjasollós rák Kína nagy folyamaiban él. Innen 1912-ben hurcolták be Németországba, és azóta elterjedt Dánia, Hollandia, Belgium, Finn- és Svédország vizeiben is. Ez a faj elszaporodásával nemcsak az őshonos rákok fennmaradását veszélyezteti, hanem fűrésszállító gátakban is komoly károkat okozhat. A tarisznyarákszerű állatot először két éve találták meg munkások a csepeli szennyvíztisztító területén, és egy jól irányzott lapátsapással rögtön el is pusztították. Így a bizonyító példány töredékes állapotban jutott el a Vízügyi Hidrobiológiai Intézetbe. Azóta újabb élő példány is előkerült a Dunából. A rák veszélyességét jól mutatja, hogy Németországban vérdíjat tűztek ki a fejére, és évente több tonnát szállítanak vissza a begyűjtött állatokból Kínába. □

Kínai gyapjasollós rák

HIRMANN LÁSZLÓ

Kornis Clarisse

Újpest történetén végigvonul az itt élő szegényebb sorsú néprétegek karitatív gyámlítása, segítése. Számos egészségügyi, oktatási és kulturális intézmény szolgálta a közjólétet, és ezek jelentős részét egyesületek, civil kezdeményezések, egyletek működtették. Különösen szembeötlő ezen a téren a hölgyek szerepvállalása. A tehetősebb középosztálybeli családok édesanyái, leányai erkölcsi kötelességüknek érezték, hogy anyagi lehetőségeikhez mérten kivégék részüket a jótékonyági tevékenységből. Tették ezt annál is inkább, mert követendő példaképként állt előttük a város területét egykoron birtokló Károlyi István gróf menyecskéje, Kornis Clarisse.

A grófnő Nagyszebenben született, 1834. január 29-én. Edesapja, Kornis Mihály gróf az erdélyi kormányzók tanácsosa, a Magyar Tudós Társaság igazgatósági tagja volt. A család göncruszkai ágából származó arisztokrata rangos házasságot kötött, mikor oltár elé vezette Bethlen Katalint, a grófi család fejedelmi ágának utolsó tagját. Ebből a frigyből született Clarisse, akit gyermekkorában minden bizonnyal Klárának neveztek játszótársai. A grófkisasszony gondos neveltetésben részesült. Bájos megjelenésének, illedelmes viselkedésének, választékos beszédmodorának köszönhetette első közszereplését. 1849. december 25-én, Erdélyt az ellenségtől megtisztítva, Bem tábornok Kolozsvárra érkezett. Az őt üdvözlő honleányok nevében Clarisse nyújtott át virágcsokrot a diadalmas hadvezérnek.

Főúri körökben forogva, bállok és vadászatok alkalmával a fiatal lánnyá serdült grófnő számos ismeretséget kötött. Így került kapcsolatba a Károlyi családdal is. Az Újpestet alapító István gróf legidősebb fia, Ede udvarolt a kisasszonynak. Házasságuknak csupán a felekezeti különbség állt útjában. Miután azonban Clarisse elhagyta az unitárius vallást, és katolizált, nem volt akadálya annak, hogy

1851. február 21-én összeházasodjanak. Családi élete örömeket, de bánatot is hozott számára. 1852-ben megszületett Georgina nevű leánya, akit egy várva várt fiúgyermek, a nagypapa után Istvánnak keresztelt utód követett. A kisfiú azonban csupán néhány napig élt. A halála felett érzett bánat csupán 1859-ben enyhült, mikor a László nevet festhették fel a családfára.

A grófnő, férjével az oldalán, továbbra is aktív társadalmi életet élt. Többször időzött Párizsban is, ahol III. Napóleon udvari báljára is meghívást kapott. Az osztrák nagykövet le is írta jelentésében, hogy a császár „kitüntető figyelemben részesítette a báj- és szelleműs magyar grófnét”. A francia uralkodó viselkedése érthető, hiszen a korabeli festmény tanúsága szerint Kornis Clarisse sudár, kecses, bájos arcú asszony volt.

Kornis Clarisse a magyarországi társadalmi eseményektől sem tartotta távol ma-

Kornis Clarisse grófnő fiatal korában. (A főtű kastélyban található festményen)

gát. Kazinczy Ferenc születésének 100. évfordulóján, Széphalmon ünnepségsorozatra került sor. A centenáriumot Károlyi Ede gróf szervezte. Az egyik helyi lap 1859. decemberi száma leírta, hogy a költő sírját a „tündérszépségű és magasztos erényű” grófnő koszorúzta meg. 1867-ben I. Ferenc József koronázásán Erzsébet királyné kíséretében, gróf Andrássy Gyuláné társaságában mint palotahölgy tündökölt.

A kiegyezés teremtette politikai légkörben tágabb tere nyílt az alkotó, segítő tevékenységnek. Clarisse grófnő már 1865-ben csatlakozott a Pesti Első Bölcsőde Egyesület munkájához, mely testület élén társelnöknő volt Brunsvik Júlia grófnő mellett. 1869-ben – immáron az egyesület elnökeként – Józsefvárosban új épületet emeltetett a kisgyermekek elhelyezése céljából. Pár évvel később a belvárosban Simor János érsek hathatós támogatásával kisdédóvót (mai nevén óvodát) és elemi iskolát hozott létre rászoruló, szegény sorsú gyermekek számára.

Boldog házasságban élt Károlyi Ede gróffal, de 1879-ben férje elhunyt. Kétévi özvegység után sógora, Károlyi Sándor gróf megkérte a kezét. Esküvőjükre az év augusztus 10-én került sor, a pesti Szent József plébániatemplomban. Új férje oldalán a grófnő továbbra is betöltötte azt a társadalmi szerepet, melyre származása, neve, sorsa predesztinálta. Közös gyermekük nem született, így az új férj végrendeletében felesége első házasságából származó fiát, László gróft jelölte meg örökösének.

A gyorsan múló évek újabb létesítmények születését hozták. A legjelentősebb intézmény, amelynek alapítása a grófnő nevéhez kötődik, az Első Budapesti Gyermekmenhely Egylet volt. A háttérszervezetet már 1870-ben létrehozta. Szándéka szerint az intézmény menedéket adott volna a szegény sorsú, árva gyerekeknek. Megfelelő telephelyet azonban sokáig nem sikerült kialakítani. Végül az apósa, Károlyi István gróf segített az álom megvalósulásában. 134 kataszteri holdat adományozott a Vác felé tartó vasútvonaltól nyugatra, ahol a létesítmény felépülhetett. A területet a tulajdonos a rákospalotai birtoktestből,

annak Istvánteleg nevű negyedéből szakította ki. (Ez a városrész csak 1950-től, Nagy-Budapest létrehozásától tartozik Újpesthez.) Az intézmény alapkőletételére 1882-ben került sor. Az épületegyüttes terveinek elkészítésére Ybl Miklós kapott megbízást. A kiváló építész már korábban is végzett alkotótevékenységet a Károlyi család megbízásából, a főtí kastély átépítésekor és a főtí templom megálmodásakor. A gyermekmenhely terveinek elkészítéséhez érett, kiforrott, tapasztalatokban gazdag ambíciókkal kezdett neki. A templomból, lakószárnyakból, iskolából álló épületegyüttest végül a francia romantika stílusjegyei szerint fogalmazta meg. Az intézményben kezdetben hatvan fiúgyermek élt, tanult és dolgozott. Kertészképző részlegében Hollandiából érkező szakemberek vezetésével tanulták a palántázás, a melegházi növénygondozás, a nemesítés fortélyait. Az intézmény első igazgatója Novák Lajos, 1848-as honvédtiszt volt.

A fiúintézet felfutása 1903-ig tartott, akkor a gyermekmenhelyek országosan állami kezelésbe kerültek. Az iskola áttelepült, az épületek pedig a grófi család támogatásával a vincés nővérek kezelésébe jutott. Ettől kezdve leánygyermekeket neveltek a falai között.

1906 áprilisában Károlyi Sándor gróf családjával együtt a Riviérán, Mentonban üdült. Itt érte a halál. Clarisse grófnő, aki immáron másodszor jutott özvegyi sorsra, nem sokkal élte túl férjét. Az év decemberében, Abbáziában hunyt el. Az általa alapított intézményt 1914-ben kegyeletből Clarisseumnak nevezték el.

Az alapító grófnő nem élte meg a Clarisseum legnehezebb évtizedeit. Az épületekben az első világháború idején hadikórházat rendeztek be. 1924-től Don Bosco Szent János szellemében a szaléziak irányították az itteni nevelést, majd 1944-től óvóhely működött a falak között. 1948-ban a gyermekmenhelyet állami tulajdonba vették, a szerzetesekre a szétszórás várt.

Napjainkban az intézmény fővárosi kezelésben, Kornis Klára Gyermekotthon néven, újra a leánynevelést szolgálja. Az újpestiek azonban változatlanul csak Clarisseumként emlegetik. Az istvántelki Klára utca szintén a grófnő nevét őrzi.

Jakob Hyrtl: Nagyszeben látképe a 19. századból (acélmetszet)

Korniss Clarisse születési helye a mai Románia területén található. Nagyszeben Erdély egyik legősibb városa; a szászok egyik központja volt. A német néven Hermannstadtként emlegetett város – Kolozsvár és Brassó után – a Királyhágón túli területek harmadik legjelentősebb települése volt. Szebent a II. Géza hívására a Rajna-vidékről érkező szászok alapították. Védőfallal vették körül városukat, az erődítmények középkori maradványai ma is láthatók. Ipara és kereskedelme hamar felvirágozott, 1376-ban már 19 céh mesterei öregbítették jó hírét. Földrajzi helyzete miatt (a Déli-Kárpátok szorosainak kapujában fekszik) a török korban többször is kiállt ostromokat. 1442-ben nyolc napig tartóztatta fel az oszmán hadakat. IV. Jenő pápa ekkor nevezte a várost a kereszténység mentsvárának. A városi kiváltságaira méltán büszke civitas a Habsburgok birodalmán belül az erdélyi gubernium székhelye, tehát afféle erdélyi főváros lett. Gazdasági vezető szerepét mindvégig megőrizte. Lakóinak száma 1850-ben 16 ezer főt tett ki, köztük jórészt szászok, kisebb számban magyarok és elenyésző számban románok éltek. Posztógyárai, vasöntődei, gőzfűrészei, szappangyára, villamosáram-fejlesztője ipari központtá tették. Vasútállomása, távíróhivatala, posta-takarékpénztára a régió logisztikai központjának rangjára emelték. Igazi jelentőségét azonban a szász kultúra fellelegvárainak: a német nyelvű gimnáziumnak, a szász egyetem központi hivatalának és a Bruckental Múzeumnak köszönhetette. A századfordulón készült, archív fotográfiák tanúsága szerint a város hangulatos utcáival, tereivel egyedi képet nyújtott.

Az Udvarhelyszéken birtokos Korniss grófok gyakorta megfordultak Nagyszebenben, így Clarisse grófnőt nem csupán születése, de számos személyes emlék is köthette a városhoz. □

„Az igazi szakmunkás gyakorlatilag folyamatosan benne él a mesterségében”

Bauer Mihály asztalosmester édesapjától örökölte az újpesti műhelyt, munkája nyomán ma már szebbnél szebb antik bútorok nyerik

vissza eredeti szépségüket. Hitvallása szerint az igazi szakmunkás benne él mesterségében.

– *Kérem, beszéljen édesapjáról! Hol volt a szülői ház és édesapja műhelye?*

– Édesapám 1946-ban váltotta ki az ipart, egy kis műhelyben kezdte munkáját itt, Újpesten. Az 1948-as kommunista fordulat miatt, mivel műhelyét megszüntették, választási lehetősége nem volt, be kellett mennie dolgozni az Iskolabútor- és Sportszer-

Idősebb Bauer Mihály

gyárba. Ott 1952-ig volt, majd 1952–54 között a Kiállítás Kivitelező Vállalatnál helyezkedett el. Asztalos szakmunkásként legalább a szakmájában dolgozhatott ezekben az években. Kiállításokat építettek, a nemzetközi vásár berendezését csinálták. 1953-ban, mikor Nagy Imre kormánya váltotta a diktatúrát, újította meg az ipart. Lassanként szedegette össze a szerszámokat, először azt, ami induláshoz kellett. Szinte egyesével vásárolgatta az első gyalupad mellé a szükséges felszerelést. Gyakorlatilag nála tanultam, 1958-ban mentem inasnak. A Rózsa utcában volt a műhelyünk, és a lakás is természetesen. Sajnos a városrekonstrukció során teljesen lebontották azt a területet. Abban az utcában szinte minden második házban asztalos dolgozott. Nagyon sok faiparos működött itt, Újpesten, mindenki ismert mindenkit, ha kellett, ki is segítették egymást. Például ha valakinek nem volt valamilyen speciális gépe, annak el kellett mennie máshoz, akinek volt. Ilyen helyeken összejöttek az inasok is, meg a mesterek is. Ott beszéltek meg az aktuális dolgokat.

– *Elsősorban miket gyártott az édesapja?*

– A kornak megfelelő dolgokkal foglalkozott, bútorokat gyártott, kombinált szekrényeket, hálósobabútort, később rekamiét, heverőket. Mindig az igényeknek megfelelően, azt, amit a piaci kereslet elvárt vagy elfogadott tőle.

– *Hogyan tudták beszerezni a faanyagot? Hol lehetett megvásárolni?*

– Nagyon komplikált volt a beszerzés, egyszerre olyan kevés anyagot adtak, hogy abból nem is lehetett volna megélni. Kimenünk apámmal a fatelepre, 0,25 köbméter fát adtak. Nem kellett fuvarost fogadni hozzá, rátettük a biciklire, és hazatoltuk. Körülbelül 80–90 kg volt összesen, elbírt a kerékpár gond nélkül. Akkoriban megszokott volt, hogy a lebombázott házak tetőanyagát vették

meg. Jó száraz anyag, jól lehetett vele dolgozni. Mindent hasznosítottak, amit innen-onnan össze lehetett szedni. Az anyagellátás szinte mindig nehézkesen ment, de azért meg lehetett szerezni mindent. Az elmúlt rendszer egyetlen problémájának mondanám, hogy feketebáránynak néztek bennünket.

– *Miben nyilvánult ez meg? Önök a magánéletben miből érzékelték?*

– A korszellem, az egész politikai berendezkedés sugallta. Osztályidegenek voltunk. Én például 1958-ban elmentem felvételizni a faipari technikumba. Megfeleltem a vizsgán, de azt mondták, hogy nem vesznek föl, mert az apám maszek. Egy másik jellegzetes eset jóval később, 1970-ben történt. Fiatal házaspár voltam, megvettünk a feleségemmel egy szövetkezeti lakást. Megegyezés szerint kifizettük az eladónak a 120 ezer forintot, és át akartuk vállalni a lakáson még meglévő adósságot. Vidáman mentem az OTP-be, hogy majd én fizetem a részleteket. Azt mondták, hogy szövetkezeti lakást csak bérből és fizetésből élő kaphat, én nem. Kérdeztem, hogy miért, hiszen itt van az igazolás, hogy az apámnál dolgozom, van fizetésem, asztalos szakmunkás vagyok. Ez nem számított, aki maszeknál dolgozik, nem hitelképes, mondták. Ilyen kellemetlenségek adódtak, amúgy nem volt különösebb bajunk. Az ügyfelekkel nem volt gondunk.

– *A politikai megkülönböztetés ellenére is lehetett előrébb haladni, fejleszteni az üzemet?*

– Apám mindig úgy tervezett, hogy kombinált szekrényből négyet, hálósobából hatot szabott le egyszerre, mert így gazdaságosan tudta beosztani az anyagot. Ezeket eladogatva először egy szalagfűrész, később egy egyengető gyalugépet vásárolt magának. Ahogy haladt az idő, vettünk egy házilagosan készített marógépet, szalagcsiszolót. Ilyen formán fokozatosan gyarapodott a műhely.

– *Hogyan tudtak továbblépni a szanalások idején?*

– Nagy probléma előtt álltunk, mert apám 1976-ban már 66 éves volt. Nem akartak műhelyt adni neki egyáltalán, azt mondták, nincs helyiség. Nagy nehezen tudtam el-

intézni, az akkori vb-titkár segítségével. Fölmentem hozzá a tanácsházára, és megkérdeztem, hogy képzelik, hogy nem kaphat apám helyet, aki a műhelyéből él, tisztességes, becsületes adófizető állampolgár. Soha nem volt konfliktusa senkivel, tartozása sincsen, s végül is ennek az országnak a munkásai részére dolgozik. Ezután kiutaltak egy bérműhelyt a Béla utcában, mellette kapott egy kétszobás tanácsi lakótelepi lakást. Mindezt kárpótlásképpen a családi házért. A szanalást a Főber cég intézte, tőlük kapott apám kártérítést. Mindet induló műhelyünk felszerelésére költöttük.

– *Ma is megvan ez a műhely?*

– A műhely igen. Édesapám 1982-ben, édesanyám 1985-ben meghalt. Az öcsém a tanácsi lakást és saját szövetkezeti lakását elcserélte egy nagyobbra, és abban lakott egy darabig. Én pedig, mikor apa nyugdíjba ment, kiváltottam az iparendeléyt, már megvolt a mestervizsgám, és átvettem a műhelyt. Apa még egy darabig segítgetett, amennyit tudott.

– *Ön is követte a hagyományt, valakinek át kellett venni az ipart a családból.*

– Általában a legidősebb fiú sorsa volt. Én inkább autószerelő akartam lenni. Mikor bejelentettem, mondta a papa, jól van, menjél, keress magadnak helyet. Egy 14 éves gyerek hova mehetett volna el, bekopogni: kérem, vegyenek fel engem! Így aztán az asztalosságot választottam, elmentem a Kisiparosok Országos Szövetségébe, a KIOSZ-ba (ez volt az ipartestület helyett), megkötötték velem az iparitanuló-szerződést (úgy emlékszem, Dévényinek hívták a KIOSZ-titkárt), apámnál végeztem a gyakorlatot, az elméletet a VI. kerület, Szondy utcában lévő faipari szakiskolában tanultam.

– *A testvére is ezt a szakmát folytatja?*

– Két testvérem van. A középső öcsém 1946-os, szintén asztalosnak tanult, de neki nem volt szimpatikus az akkori rendszer, és 1968-ban elment New Yorkba, azóta is ott él, ott alapított családot. A kisebbik öcsém autószerelő lett. Ő itt él Magyarországon.

– *Hogyan kezdett az önálló szakmai életéhez?*

– Mikor a papa nyugdíjba ment, próbáltam változtatni a munkákon. Azóta foglal-

kozom többet régi bútorok felújításával. Korábban is vállaltunk bútorjavítást, de aktív restaurálással nem foglalkoztunk. Erre kicsit rá kellett tanulni, most is egyik kincsem a Régi bútorok című könyv. Ha megvan az embernek az alapvégzettsége, nem jelent problémát a restaurálás titkainak elsajátítása, adja magát a technika megismerése. Egyébként nekem az a véleményem, hogy bármilyen szakmát tanul az ember, azt csak a gyakorlatban lehet igazán elsajátítani. Adott egy szakember, aki megmutatja, hogyan kell, én pedig utánozom. Az igazi szakmunkás gyakorlatilag folyamatosan benne él a mesterségében. Ha bementem reggel dolgozni apámhoz, nekem mindent meg kellett csinálni, így mindent megtanultam. De nem csak a fával kellett foglalkozni, ha gép hibásodott meg, a kisebb hibákat megtanultuk kijavítani. Szalagfűrészről összeforrasztani, megrezelezni. Valamikor nem úgy volt, hogy minden kisebb hibával rögtön vitték a késes-köszörűshöz, hanem a mester saját maga javította ezeket.

Mária Terézia korabeli barokk szekrény

– Ön segéddel dolgozik, vagy egyedül?

– Gyakorlatilag egyedül. Nem volt tanulóm. Ez a kor már nem kedvezett a tanulótartásnak. Kívülállóként nem lehet egy szakmában dolgozni, ha például valaki szagolgtatja a kezét a politúrozás után, az nem lesz asztalos soha. Ha valaki nem izzad meg azért, hogy jó munkát adjon ki a kezéből, azzal én nem tudok dolgozni. Egyébként is ma már több a követelménye, mint a haszna a tanulótartásnak. Az iskola irányában is sok a kötelezettség a szociális helyiségtől kezdve az ebédpénz biztosításáig. Egy családon kívüli számára nagyberuházással lehet csak a tisztálkodási, étkezési lehetőségeket biztosítani. Nekem ez már nem megy. Talán helytelen a felfogásom, de már így van. Egyébként is a mai oktatás a nagyipar számára képzi a diákokat. Az oktatási tematika szerint mindig csak egy fázist tanulnak a diákok, ezt már csak tanműhelyben lehet gyakorolni. Az életben nem lehet sémákhoz alkalmazkodni. A másik oka pedig az, hogy a világ nagyot fejlődött. Nálunk még volt átfedés a régi és az új technológia között. Ma már nagy a szakadék. Legtöbbször nem is fából dolgoznak, ehhez kapcsolódóan a technológia is más. A régi bútorok hosszú időre készültek, a fogyasztói társadalom termékeit már nem javítják. Használd, és dobd el! – ez a jelszó érvényesül itt is.

– Mennyiben változott az életük a rendszerváltás óta?

– Túl nagy változást nem hozott. Megszűnt a megkülönböztető „maszek” jelzés. Munka pedig ugyanúgy van, ez a fontos.

– Mesterségét szerető embert ismertem meg önben. Gondolom, minden darab egy-egy emlék. A fotókat nézegetve látom, nagyon sok gyönyörű bútor került a kezébe. Biztosan volt közöttük néhány igazán különleges.

– Sok, nagyon sok. A legrégebbi bútor, amit javítottam, egy az 1740–50-es években, Mária Terézia korában készített, háromfiókos komód volt, az osztrák nagykövetség bútora. A másik legrégebbi munkám a váci ferences rendi templom két gyónatószéke. Fenyőfából készült, parasztkorok stílusban. Talán ez a kettő van már csak az országban. A váci egyházmegyei múzeumban állítják ki. Képeit festő-restaurátor javí-

totta, azokról derült ki, hogy 1778-ban készült, mert az ikonokon szerepel a dátum. Sokat dolgozom a német és az osztrák követésnek, de a francia és az olasz követésen is volt kuncsaftom. Nagyon szép francia parasztbarokk szekrényt javítottam.

– *Hogy lehet ilyen munkákra találni?*

– Általában ajánlják az embert. A munka legtöbbször maga válik reklámmá. Vannak rendszeres megbízóim, akik nagyon szeretik a régi bútorokat. Ha vásárolnak egy régi darabot, én javítom meg. Az antik bútor ma már nem használati cikk; érték és dísz egyben. Nálunk nagyon kevés maradt meg, a háború alatt sok elpusztult vagy elhurcolták. Apám mesélte, hogy a váci vasúton mentek a vagonok, és hegyekben álltak rajtuk az antik bútorok.

– *Az aranyozott vagy elefántcsont be-
rakások több mester munkáját feltételezik. Van
partnere?*

– Természetesen, faszobrász, intarzia-
készítő, aranyozó, festő, rézműves partnereim vannak egy-egy munkához. Régi asztali
órák javításához órasmesterrel kell koope-
rálni. A részfeladatok elvégzése után én
szerelem össze az egyes darabokat, legyen az
asztal, szekrény, szék vagy óra.

– *Milyen segédeszközöket tud használni
munkájához?*

– Például egy szétszerelt bútort egy
'30-as években készült fotó alapján restaurál-
tam. Az alkatrészek nagyjából megvoltak,
ennek alapján – részben újragyártva – készült
el a berendezés. Szinte mint a legót, úgy rak-
tuk össze. Az úgynevezett gazdagon díszített
bútorokhoz térképet készítünk, hogy a szét-
szerelés és a javítás után az alkatrészek visz-
szataláljanak a helyükre. Enélkül nem menne.

– *Beszéljünk egy kicsit a családjáról! Foly-
tatja majd valaki ezt a szép szakmát?*

– Nem. A fiam munkaidő után szokott
segíteni, azt lehet mondani, hogy kész szak-
munkás, csak nincs vizsgája. Szakközépisko-
lában érettségizett, hivatásos gépkocsivezető,
a tűzoltóságnál dolgozik. Két lányom is van,
ők természetesen más területen dolgoznak.

– *Sok a munka, lehet győzni egyedül is?*

– Négy-öt éve folyamatosan csökken a
megrendelések száma. Igazán nem tudom,

miért, talán a fogyasztói társadalom a valódi
oka, és az olcsó keleti munkaerő. Ha az em-
ber kereskedőnek dolgozik, annak a termelői
ár a legfontosabb. A feketén munkát vállá-
lókat roppantul kihasználják az előállítási
költségek leszorítása érdekében. Egy ma-
gamfajta iparosnak megvannak az állandó
költségei, ezek adottak, nem csökkenthetők.

– *Nem veszélyezteti ez a helyzet a megél-
hetését?*

– Alapvetően nem. Igaz, sokszor az ár-
kalkuláció is gondot jelent, az emberek nem
ismerik el munka értékét, nehezen fizetnek.
Egy autószerelőnek könnyebben fizetnek,
mert napi szükséglet a munkájuk, az autónak
menni kell. Nálunk nem így van. Kiseb-
b az igény az antik bútorra, mint akár 8-10 évvel
ezelőtt is. Megnőtt a kereskedők száma is,
mindenütt nyílnak az antikvítások, antik-
bútor-üzletek. Korábban volt három alkal-
mazottam. Hasonló korúak, mint én. Velük
dolgoztam a '90-es évek elejétől 2003-ig.
Egyenként mentek nyugdíjba, így maradtam
egyedül. A kereset magamnak elég, és később
is találok annyi munkát, amennyi a megél-
hetésemet biztosítja, és örömet jelent. □

Parasztbarokk győntatószek. (A váci Egyházmegyei Múzeum
tulajdona)

Az Újpesti Helytörténeti Alapítvány támogatásával CD jelent meg a városrészeiről készült legjellemzőbb képekkel. A CD-n, dr. Derce Tamás polgármester be-

vezetője és Hirman László Városháza múlt című írása után képsorozatok kis képek sorakoznak, amelyeket a sor végén lévő nyílak segítségével lehet mozgatni. Amennyiben valaki e képecskékre kíváncsi, rájuk kattintva a sor alatt azonnal megjelenik a nagyított változat. Az első képsorozat a régi Újpestet mutatja be, különböző magániratok, újságrészletek, fotók, képeslapok, plakátok és egyéb dokumentumok segítségével. A második sorozat a jelent közvetíti, nagy méretű, a város szinte minden fontos részére kiterjedő, színes felvételek segítségével. A légi felvételek sorozata, valamint a térképek a szakemberek érdeklődésére is igényt tarthatnak. Újpest Digitális Archivumát hét rövid videórészlet zárja, amelyek a kerület egy-egy jelentős pontjáról adnak mozgóképes bemutatást.

Alapításának tizedik évfordulójára jelent meg Az Újpesti Városvédő Egyesület története című kötet. A kiadványt a szervezet két korábbi, illetve a mai elnökének köszöntője nyitja. Kadlecovits Géza tiszteletbeli elnök,

író-szerkesztő adatgazdag tanulmányából megismerhető az a folyamat, amely a rendszerváltás után létrejött egyik első helyi kezdeményezés, az Újpesti Városvédő Kör megalakulásával indult, s amelynek folytatásaként az immár komoly tagsággal rendelkező egyesület sokoldalúan vesz részt az értékmegőrző munkában. A könyv a továbbiakban

számos dokumentummal, fényképfelvétellel, emléktáblák és kiadványok fotóival, valamint kiemelt alkalmi beszédekkel mutatja be a városvédő civilek évtizedes tevékenységét. A kiadvány közli az egyesület által alapított Arany Horgony díj eddigi kitüntetettjeinek névsorát. A kötetet a támogatók névsora zárja.

Mindkét kiadvány hozzáférhető az Újpesti Helytörténeti Gyűjteményben (Berda József u. 48.).

Szobor Kossuth Zsuzsáról

Október 4-én ünnepélyes keretek között avatták fel Kossuth Zsuzsa bronzból készült mellszobrát a Tungsram utcai nyugdíjasház kertjében. Az alkotást – amely a szabadságharc ápolónőjének állít emléket – Szemők Zsuzsa szobrász-művész készítette.

Arany horgony díj

November 12-én ünnepi közgyűlést tartott az Újpesti Városvédő Egyesület. Dr. Kovács Ivánné, az alapításának tizedik évfordulóját ünneplő civil szervezet elnöke, támogató munkájukért Arany horgony díjat adott át dr. Kapolyi László akadémikusnak, alapító elnöknek, Pákozdi Kálmánnak, az Újpesti Vagyonkezelő Rt. vezérigazgatójának, valamint Vízváry Vilmosnak, az N. J. Pro Homine Alapítvány kuratóriumi elnökének.

A mi Újpestünk

Az újpesti városháza dísztermében (István út 14.) jövőre is folytatódik A mi Újpestünk sorozat. Előadások: január 13. A magyar ipar egykori zászlóshajója (Kadlecovits Géza helytörténet-kutató); február 3. Az „Újpesti Villon” címmel filmvetítés Berda Józsefről (bevezetőt mond: Sipos Áron, a film producere); március 3. Amatőr színjátszók Újpesten a két világháború között (dr. Gerber Alajos fogorvos, hitoktató); április 7. „Szépen vagyunk” (Jolsvai András író). A programok 17 órakor kezdődnek, a belépés ingyenes.

Decemberi számunkban a 10. oldalon látható fotót az Újpesti Helytörténeti Gyűjtemény bocsátotta rendelkezésünkre.